

**TÜRK TİCARET KANUNU'NUN MAL SİGORTASINA
İLİŞKİN HÜKÜMLERİNİN SORUMLULUK
SİGORTALARINA UYGULANABİLİRLİĞİ**

*The Applicability of Provisions of Turkish Commercial Code on Property
Insurance to Liability Insurance*

Doç. Dr. Kemal ŞENOCAK*

Giriş, I. Sigorta Tazminatının Zararın Gerçek Miktarı İle Sınırlı Olması (Ttk mad. 1283/c. 1), II. Aşkın Sigorta (TTK mad. 1283) – Eksik Sigorta (TTK mad. 1288, TTK mad. 1299/II, III), III. Çifte Sigorta (TTK mad. 1286), IV. Sigorta Menfaatinin Ortadan Kalkması (TTK mad. 1280), V. Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi (TTK mad. 1303), VI. Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Külfeti; Sigortacının Koruma Tedbirlerinin Alınmasından Doğan Masrafları Ödeme Borcu (TTK mad. 1293), VII. Sigortacının Halefiyeti (TTK mad. 1301), VIII. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Açısından Değerlendirme, **SONUÇ**

* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

ÖZET

Sorumluluk sigortaları Türk Ticaret Kanunu'nda mal sigortaları kısmında düzenlenmiştir. Ancak, sorumluluk sigortalarının malvarlığının pasif kısmı ile ilgili olması nedeniyle mal sigortalarına ilişkin her hükmün sorumluluk sigortalarına uygulanma imkanı yoktur. Örneğin, eksik, aşkın sigortaya ilişkin hükümler sorumluluk sigortalarına uygulanması mümkün değil iken, çifte sigortaya ilişkin hükümler uygulanabilecektir. Bunun gibi, sorumluluk sigortalarında mağdurun zararını tazmin eden sigortacının, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi uyarınca sigorta ettirene rücu etmesi mümkün değildir. Buna karşılık, sigortacının, tek ve aynı zarardan dolayı sigorta ettirenle birlikte müştereken sorumlu olan üçüncü kişilere karşı Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesine kıyasen rücu hakkına sahip olduğu kabul edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta, sorumluluk sigortaları, mal sigortaları

ABSTRACT

Liability insurance is included in the Turkish Commercial Code in the section of property insurance. However, since liability insurance is related to passive assets, all of the provisions regarding property insurance is not applicable to liability insurance. For instance, while the provisions concerning under insurance and over insurance are not applicable, the provisions concerning double insurance can be implemented. Similarly, in liability insurance, the insurer who compensated the injured party for damage does not have right of recourse to the policy holder under Art. 1303 of Turkish Commercial Code. On the other hand, by comparison of Art. 1301 of Turkish Commercial Code, the insurer must be considered to have the right of recourse to third parties who are jointly liable with the policy holder due to the same damage.

Keywords: Insurance, liability insurance, property insurance

GİRİŞ

Sorumluluk sigortası, Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmemiştir. Bununla birlikte onun ana ilkelerinin, özel sigorta türü olan yangın sigortasıyla bağlantılı olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1309 ve 1310'uncu maddelerinde düzenlenmiş olduğu söylenebilir. Söz konusu hükümler, Türk Ticaret Kanunu'nun 5. Kitabının 2. Faslında yer almaktadır. İkinci faslın matlabı ise "mal sigortaları"dır. Mal sigortaları, sigortalının bir mal üzerindeki menfaatinin sigorta edildiği sigortalardır. Bu bağlamda vurgulamak gerekirse, sorumluluk sigortasının mal sigortaları içerisinde düzenlenmesi isabetli olmamıştır. Zira, sorumluluk sigortalarında sigortalı menfaatin konusu mal değildir. Sorumluluk sigortasının olağan mal sigortalarından farkı, ekonomik değerın zıya veya hasara uğraması şeklinde gerçekleşen efektif zarara sigorta ettirenin değil; sigorta ilişkisi dışında yer alan üçüncü kişinin uğramasıdır. Mağdur da yasal sorumluluk hükümlerine istinaden zararını sigorta ettirenden talep etmektedir. Bu suretle sigorta ettirenin mal varlığında bir borç yükü meydana gelmekte; pasif kısım artmaktadır. Oysa mal sigortalarında, malvarlığının aktif kısmında bir azalma meydana gelmektedir. Sorumluluk sigortasında sigorta ettirenin zararı, malvarlığının aktif kısmında yer alan bir malın zıya veya hasarı sonucu malvarlığının aktif kısmında bir azalmanın meydana gelmesi değil; malvarlığının pasif kısmında tazminat yükümlülüğünün doğması suretiyle bir artışın meydana gelmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Tipik mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları arasındaki bu farklılıklar, mal sigortasına ilişkin tüm hükümlerin sorumluluk sigortasına aynen uygulanmasını imkansız kılmaktadır. Bu sebeple, mal sigortalarına ilişkin hükümlerin sorumluluk sigortalarına uygulanabilirliği konusunun tartışılması elzemdir. Tüm mal sigortası hükümlerinin sorumluluk sigortası açısından incelenmesinin bir makale boyutunu aşacak bir değerlendirmeyi gerektirmesi nedeniyle, aşağıda önem arz eden bazı hükümler araştırma konusu yapılmıştır.

I. Sigorta Tazminatının Zararın Gerçek Miktarı İle Sınırlı Olması (TTK mad. 1283/c. 1).

Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesine göre, "*Sigortacı, sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin ancak hakikaten uğradığı zararı tazmine mecburdur*". Bu hüküm, sigorta hukukunda

geçerli olan zenginleşme yasağını ifade etmektedir. Hükmün lafzında, sigorta bedelinin zarar miktarını aşması koşuluna da yer verilmiş olması daha isabetli olurdu. Bu maddenin uygulanması için, sigorta sözleşmesinde tarif edilen rizikonun sigorta süresi içerisinde gerçekleşmiş olması; sigorta menfaatinin bu rizikodan haleldar olması ve sigorta bedelinin zarar miktarından fazla olması şartlarının gerçekleşmiş olması gerekir. Sigortacının meydana gelen zararı ikamesi, onun sözleşme ile üstlendiği ana yükümlülüğünün konusudur. Onun riziko sonucunda oluşan zararı tazmin etmesi ancak, sigorta sözleşmesi kurulmuşsa mümkündür. Dolayısıyla, sigortacının sigorta tazminatını ödeme yükümlülüğünün şartları ve kapsamının asli kaynağını akdedilmiş olan sigorta sözleşmesi teşkil etmektedir¹. Sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü başkasının hukuken korunan değerlerine sözleşme dışı zarar verme veya sözleşme ile üstlenilen yükümlülüğün ihlali sonucu ortaya çıkan zararın tazmini yükümlülüğünden bu noktada farklılık göstermektedir. Sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü, sigorta sözleşmesinin ifası anlamına gelir; dolayısıyla, sözleşmeden doğan ilk yükümdür². Buna karşılık, sorumluluk hukuku anlamında tazminat ödeme yükümlülüğü, sözleşmenin ihlali sonucu ortaya çıkan tâli yükümdür. Aradaki farkı ortaya koymak açısından belirtmek gerekirse, sigortacının sigorta sözleşmesi ile üstlendiği tazminat ödeme yükümlülüğünü ifa etmemesi halinde, onun bu yükümlülüğü sorumluluk hukuku anlamında tazminat edimine (tali yüküme) dönüşür.

Sigorta hukukuna ilişkin zarar kavramı ile sorumluluk hukukuna ilişkin zarar kavramı örtüşmez. Aşağıda ilk önce aktifin sigortası olarak kabul edilen mal sigortalarında gerçekten uğranılan zararın ne anlama geldiği meselesi üzerinde durulacaktır. Aktifin sigortası kapsamında bir sigorta sözleşmesinin akdedilmesi ile sigortacı, sözleşmede tarif edilen rizikoyu üstlenir. Sigortacı, aktifin sigortalarında malvarlığında meydana

¹ *Honsell, H./Schauer, M.*: Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Berlin-Heidelberg-New York 1999, § 55 Rdnr. 5, sh. 895.

² *Bruck, E. /Möller, H. / Sieg, K.*: Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluss des Versicherungsvermittlerrechtes, Bd. II, (§§ 49-80 VVG), 8. Aufl., Berlin-New York 1980, § 55 Rdnr. 15, sh. 297.

İlk yüküm –tâli yüküm ayrımı hakkında bkz. *Eren, F.*: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 9. B., İstanbul 2006, sh. 31.

gelen her kötüleşme tehlikesini taşımaz. O, sadece belir bir malın (mal üzerindeki sigortalı menfaatin), belirli bir olay (sigortalı riziko) dolayısıyla zıya veya hasara uğraması tehlikesini üstlenir³. Sigorta hukukunda zararın belirlenmesinde sorumluluk hukukunda olduğu gibi fark hesabı yapılır. Ancak, sigorta zararının hesaplanmasında sigortalı menfaatin sigortalanan rizikonun gerçekleşmesinden önceki ve sonraki durumunun karşılaştırılması yapılır; yoksa tazminat hukukunda olduğu gibi malvarlığının tümünün karşılaştırılması yapılmaz⁴. Sigorta hukukunda, zararın tespiti açısından rizikonun gerçekleşmesi anı önem arz eder ve sadece sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleşmesiyle hasar görmüş olması dikkate alınır. Buna karşılık, sorumluluk hukukunda zararın belirlenmesinde, malvarlığının bütünüdür gerçek veya farazi gelişimi ve değişimi göz önünde bulundurulur. Zarar miktarının tespitinde de hakimin hükmü verdiği tarih esas alınır⁵. Oysa, sigorta hukukunda zararın tespitinde sigortalı rizikonun gerçekleştiği tarih dikkate alınır⁶. Sigorta hukukunda sigortalının uğradığı toplam zarar değil; sadece himaye altına alınan menfaatteki zarar, yani münferit zarar kalemi ikame edilmektedir. Bir başka anlatımla, sorumluluk hukukunda kişinin malvarlığı bir kül olarak hukuka aykırı eylemlere karşı korunduğundan, tazmin edilecek zararın belirlenmesinde malvarlığının tümünde meydana gelen kayıplar dikkate alınır. Oysa, sigorta hukukunda, sadece ilgili menfaatin uğradığı zararlar ikame edildiğinden, sigorta tekniği açısından zarar, münferit zarar kalemlerine ayrılır ve sigortacı sadece münferit zarar kaleminde meydana gelen hasarı ikame etmeyi taahhüt eder. Sigortacı tarafından tazmin edilecek zarar, sigortalı menfaatin değerinin rizikonun gerçekleşmesinden sonraki değeri ile riziko gerçekleşmemiş olsaydı haiz olacağı değeri karşılaştırılarak

³ *Weyers, H.- L./Wandt, M.*: *Versicherungsvertragsrecht*, Neuwied 2003, Rdnr. 556, sh. 148; *Schnitzler, R.*: *Der Schaden als Leistungsgrenze in der Sachversicherung* (§ 55 VVG), Karlsruhe 2002, sh. 26.

⁴ *Weyers, H.- L./Wandt, M.*, Rdnr. 557, sh. 148. Ayrıca bkz. *Bruck, E. /Möller, H. /Sieg, K.*, Bd. II, § 55 Rdnr. 15, sh. 297.

⁵ *Eren, F.*, sh. 694; *Oğuzman, M.K./Öz, T.*: *Borçlar Hukuku*, 6. B., İstanbul 2009, sh. 553.

⁶ *Prölss, E.R./Martin, A.*: *Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, 27. Aufl., München 2004, § 55 Rdnr. 31, sh. 533.

belirlenir⁷. Örneğin, kasko sigortasıyla sigortalı ticari bir taksinin kaza sonucu hasar görmesi halinde, zararın belirlenmesinde bu araç üzerindeki sigortalı malik menfaati dikkate alınacağından, sadece aracın kendisinde meydana gelen değer azalması karşılanır. Buna karşılık, diğer zarar kalemi olan kazanç kaybı ayrıca sigorta teminatı kapsamı içerisine dahil edilmemişse sigorta güvencesinden yararlanamaz. Çünkü, sigorta tekniği açısından zarar, malın kendisinde meydana gelen zarar, kazanç kaybı zararı şeklinde münferit zarar kalemlerine ayrılmıştır. Bu zarar kalemlerinden hangisi sigorta teminatının içerisinde yer alıyorsa, sigortacı sadece onu tazmin etmekle yükümlü olur. Oysa, sorumluluk hukuku açısından zarar faili, zarar görenin malvarlığının tümünde bu kaza nedeniyle meydana gelen eksilmeyi gidermekle yükümlü olduğundan onun tarafından giderilecek zararın kapsamına taksit işletenin kazanç kayıpları da dahil olur. Aynı şekilde, mal sigortalarında, gerçekleşen sigortalı rizikonun malvarlığına bütün olarak etkisi araştırılmadığından sigortalı malın zarar veya ziyaa uğraması nedeniyle onun bakımı ve işletilmesi masraflarının ortadan kalkmış olmasının sigorta ettirenin malvarlığında meydana getirdiği etki, ödenecek sigorta tazminatının belirlenmesinde araştırılmaz⁸. Bunun gibi, sigortacı tarafından ödenecek tazminatın muafiyet klozu öngörülme suretiyle gerçekleşen zarardan daha az miktara baliğ olabileceği hususu da unutulmamalıdır⁹.

Sigorta hukukunda zarar kavramı ile ilgili olarak yukarıda zikredilen hususlar, aktifin sigortasının türü olan mal sigortaları için geçerlidir. Buna karşılık pasifin sigortalarında aynı esasın kabul edilmesi güçtür. Zira, aktifin sigortasında zararın belirlenmesi için hareket noktası olan sigortalı menfaat, onun bir türü olan mal sigortalarında somut varlığı olan bir nesneyle ilişkilidir. Sigorta menfaati, sigortalı kişinin bir zarar tehlikesiyle tehdit edilen bir mal ile olan değer ilişkisidir. Sigorta

⁷ Açıklamalar için bkz. *Möller, H.:* Summenschaden und Einzelschaden, Beiträge zur Erneuerung der Schadenslehre von Wirtschaftsrecht, Hamburg 1937, sh. 5-17 ve sh. 43-83; *Möller, H.:* Bemerkungen zum Schadensbegriff im Versicherungsrecht und sonstigen Zivilrecht, im: *Ausblick und Rückblick Erich R. Prölss zum 60. Geburtstag*, München 1967, sh. 242 vd; *Bruck, E. /Möller, H. /Sieg, K.,* Bd. II, § 55 Rdnr. 15, sh. 297; *Schnitzler, R.,* sh. 27-28.

⁸ *Weyers, H.- L./Wandt, M.,* Rdnr. 557, sh. 148.

⁹ *Weyers, H.- L./Wandt, M.,* Rdnr. 557, sh. 148.

menfaatinin konusu bir maldır. Buna karşılık pasifin sigortası türü olan sorumluluk sigortalarında sigortalı menfaat, mal sigortalarında olduğu gibi somut bir varlığı olan nesneyle ilişkili değildir. Zira, sorumluluk sigortalarında menfaatin konusu bir mal değildir. Sigortacı, sigorta ettirenin sorumluluk hukuku anlamında bir tazminat ödeme tehlikesini üstlenir. Sigortacı tarafından tazmin edilecek olan, sigorta ettirenin malvarlığında sigorta sözleşmesinde tarif edilen şekilde bir pasifin (bir yükümlülüğün) meydana gelmesi sonucu oluşan artıştır¹⁰. Sigortacının edim yükümlülüğü, sigortalının üçüncü kişi karşısında ona ika ettiği zararları tazmin etme yükümlülüğünün, yani sorumluluğunun doğmasına bağlıdır. Ancak, üçüncü kişinin tazminat talebi, zararın sigorta hukuku anlamında değil; sorumluluk hukuku anlamında tespit şekline göre belirlenir. Üçüncü kişinin tazminat talebi ile zarar verenin bir malının değil; malvarlığının tamamının borçlandırıldığı hususu gözden kaçırılmamalıdır¹¹. Dolayısıyla, sorumluluk sigortacısının mağdura ödeyeceği tazminat miktarı, zarar görenin malvarlığının zarar verici olaydan sonraki durumu ile böyle bir olay meydana gelmeseydi göstereceği durum arasındaki farktır. İşte bu miktar kadar sigorta ettirenin malvarlığının pasif kısmında artış meydana gelmektedir. Dolayısıyla, Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesi uyarınca sigortacının ödeyeceği tazminat miktarı, *mağdurun sorumluluk hukuku ilkelerine göre belirlenecek zarar miktarından fazla olamaz*. Gerçekten de, sigorta ettirenin malvarlığında mağdurun tazminat talebini ileri sürmesiyle pasifin artması şeklinde ortaya çıkacak zarar, mağdurun gerçekten uğrayacağı zarara eşit olacağından, Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesinde öngörülen sigortalının gerçekten uğradığı zarardan fazla ödeme yapılmaması emri, mağdura uğradığı zarardan daha fazla ödeme yapmamak şeklinde yerine getirilecektir¹². Bu bağlamda belirtmek gerekirse, sorumluluk hukukunda zarar verenin ödeyeceği tazminat, gerçekleşen zararlar sınırlı olup, hiçbir zaman zararın azami miktarını geçemeyecektir¹³. Mağdura ödenecek tazminatın sınırını, onun

¹⁰ *Bruck, E. /Möller, H. /Sieg, K.*, Bd. II, Vor § 49-80 Rdnr. 37 vd. sh. 22-23; *Schnitzler, R.*, sh. 29.

¹¹ *Schnitzler, R.*, sh. 29.

¹² Bkz. *Schlitzer, C.*: Die Anwendbarkeit der Vorschriften des Versicherung-Vertragsgesetzes für die gesammte Schadensversicherung auf die Haftpflichtversicherung, Köln 1937, sh. 29.

¹³ *Eren, F.*, sh. 692; *Oğuzman, M.K./Öz, T.*, sh. 551, sh. 573; *Tekinay, S.S./Akman, G.S./Burcuoğlu, H./Altop, A.*: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993, sh. 583.

sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanmış zarar miktarı teşkil edeceğinden, nezdinde sorumluluk sigortası yaptırılan sigortacı, mağdurun yoksun kaldığı kârı (lucrum cessans) da tazmin etmek durumundadır. Çünkü, zarar veren sigorta ettiren, mağdurun yoksun kaldığı kârı, sorumluluk hukuku ilkeleri çerçevesinde tazmin etmek zorundadır¹⁴. Sonuç olarak, yoksun kalınan kâr, sorumluluk sigortalarında Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesi kapsamında tazmin edilecek gerçek zararın kapsamında yer alır; sigorta ettirenin Türk Ticaret Kanunu'nun 1284'üncü maddesi gereği kar menfaatini ayrıca sigorta ettirmiş olması gerekmez¹⁵. Oysa, mal sigortalarında kar kaybının sigortacı tarafından ödenebilmesi için ilaveten sigorta ettirilmiş olması zorunludur (TTK mad. 1284). Sorumluluk sigortalarında sadece üçüncü kişinin uğradığı doğrudan ve dolaylı zararları değil; bu kişinin açtığı dava ve yaptığı icra takibi masrafları da sigortacı tarafından karşılanır¹⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesinin birinci cümlesinin sorumluluk sigortalarında uygulanışı şu şekilde olmalıdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1310'uncü maddesinden de anlaşılacağı üzere, sorumluluk sigortasında sigortacının edim yükümlülüğünün hukuki mahiyeti, sigorta ettireni kendisine karşı yasal sorumluluk hükümlerine istinaden ileri sürülen tazminat taleplerinin sonuçlarından kurtarma yükümlülüğüdür¹⁷. Alman İmparatorluk Yüksek Mahkemesi'nin verdiği bir kararda¹⁸ tatmin edici şekilde açıklandığı üzere, sorumluluk sigortasında sigorta ettirenin menfaati tazminat borcunu ödemek zorunda kalmaması ve bu doğrultuda sigorta şirketinin onun malvarlığının pasif kısmında artışa neden olan tazminat borcunu bizzat ifa etmesinden veya üçüncü kişinin haksız tazminat talebini ileri sürmemesinden ibarettir. Binaenaleyh, sigorta ettirenin menfaati, tazminat bedelinin kendisine ödenmesini değil; onun tazminat borcunu bizzat ödemek zorunda kalmamasını gerektirir. Zira, tazminatın bizzat sigorta ettirene ödenmesi onun sigortalı menfaatiyle çelişkili olur. Çünkü bu durumda sigorta ettirenin mağdur dışındaki başka

¹⁴ *Eren, F.*, sh. 478 -479.

¹⁵ *Schlitzer, C.*, sh. 30.

¹⁶ *Ulaş, I.*: Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara 2007, sh. 660.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Şenocak, K.*: Mesleki Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000, sh. 141 vd.

¹⁸ RGZ 70, sh. 260 vd.

bir alacaklısı (örneğin kredi sözleşmesinden dolayı alacaklı olan kişi) ona (sigorta ettirene) ödenen tazminat tutarına el koyabilir. Böylece, sorumluluk sigortasında sigorta ettirenin malvarlığını üçüncü kişinin (mağdurun) tazminat taleplerine karşı korunması fonksiyonu da gerçekleşmemiş olur. Dolayısıyla da sigorta ettirenin sorumluluk sigortası yaptırmadaki menfaati korunmamış olur.

Sigortacının sigorta ettiren karşısında üstlendiği, üçüncü kişiler tarafından yasal sorumluluk hükümlerine istinaden ileri sürülen tazminat taleplerinden kurtarma yükümlülüğünün iki görünümü söz konusudur. İleri sürülen tazminat talebi haklı ise sigorta ettireni, mağdura ödemek suretiyle kurtarma; haksız ise, sigorta ettirene hukuksal koruma sağlamak suretiyle haksız talebinden kurtarma (savuşturma) yükümlülüğü. Buna göre, sigortacı, mağdurun tazminat talebi haklı ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesi uyarınca, sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanacak zarar miktarını mağdura ödemek zorundadır. Bir başka anlatımla, sigortacı, mağdura, sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanmış zararından fazla bir tutarı ödeyemeyecektir.

II. Aşkın Sigorta (TTK mad. 1283) – Eksik Sigorta (TTK mad. 1288, TTK mad. 1299/II, III)

Türk Ticaret Kanunu'nun aşkın sigortayı düzenleyen 1283'üncü maddesinin 2'nci cümlesine göre: “*Sigorta bedeli sigorta olunan menfaatin değerini aşarsa sigortanın bu değeri aşan kısmı batıldır. Bu sebeple sigorta bedeli indirilir, sigorta priminin dahi ona tekabül eden kısmı indirilir ve primin fazla tahsil edilen kısmı geri verilir*”. Bu hükmün uygulanabilmesi için, sigorta bedelinin sigorta değerini aşması şarttır. Benzer durum, Türk Ticaret Kanunu'nun 1288'inci maddesinde düzenlenen eksik sigorta için de söz konusudur. Şöyle ki, eksik sigortadan söz edilebilmesi için, karşılaştırılan sigorta bedelinin sigorta değerinden küçük olması gerekir. Görüldüğü üzere, aşkın sigorta veya eksik sigortanın tespitinde sigorta bedeli ile sigorta değerinin karşılaştırılması zorunluluk arz ettiğinden, sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin mevcut olup olmadığı sorununun ilk önce ele alınması gerekir.

Sigorta değeri kavramından anlaşılması gereken, sigortalı menfaatin değeridir¹⁹. Doktrinde, sigorta değeri, nihai değer (Letzwert) veya zararın sınırı olan değer (Schadensgrenzwert) olarak da adlandırılmaktadır²⁰. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre, sigorta değeri, sorumluluk sigortalarına yabancıdır²¹. Buna karşılık, aksi görüşe göre, sorumluluk sigortasının belirli bir eşya dolayısıyla ortaya çıkacak sorumluluğa karşı yapılması halinde, söz konusu malın değeri, sorumluluk sigortası açısından da sigorta değeri olarak kabul edilmelidir²². Bu görüşe iştirak edilmemelidir. Zira, sorumluluğun belirli bir mal üzerinde hakimiyete dayanması durumunda sigorta ettirenin tazminat borcu, o malın bedeliyle sınırlı olmayacaktır. Sigorta ettiren, üçüncü kişiye karşı, ileri sürülen tazminat talebi, sorumluluğa neden olan malın bedelini aşarsa bile tüm malvarlığı ile sorumlu olmaya devam edecektir. Örneğin motorlu taşıt sorumluluk sigortasında, sigorta ettiren mağdura karşı sadece kendi motorlu taşıtının değeri ile sınırlı sorumlu olmadığı gibi, onun motorlu taşıtının değeri ile de sınırlı sorumlu değildir. Sigorta ettiren, mağdurun cismani zararlara ilişkin ileri sürdüğü tazminat talebi dolayısıyla da ne kendi ne de onun aracının değeri ile sınırlı sorumlu olup; tüm malvarlığı ile sorumludur. Mal sigortalarının aksine sorumluluk sigortalarında korunan menfaat konusu cismani varlığı olan belirli bir mal olmayıp, sigorta ettirenin tüm malvarlığıdır²³. Bir malın sorumluluk sigortasındaki anlamı, mal sigortasından oldukça farklıdır. Mal sigortasında eşya,

¹⁹ **Bozer, A.:** Sigorta Hukuku, Ankara 1981, sh. 93; **Kender, R.:** Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2008, sh. 267; **Ulaş, I.,** , sh. 43; **Sayhan, İ.:** Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, Ankara 2001, sh. 158; **Deutsch, E.:** Das neue Versicherungsvertragsrecht, 6. Aufl., Karlsruhe 2008, Rdnr. 254, sh. 166; **Weyers, H.-L./Wandt, M.,** Rdnr. 566, sh. 150.

²⁰ **Hinz, H. W.:** Die Über- und Unterversicherung im deutschen Privatversicherungsrecht, Hamburg 1953, sh. 97.

²¹ **Kender, R.:** Mesuliyet Sigortasının Mahiyeti ve Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, sh. 10-11; **Omağ, M.K.:** Türk Ticaret Kanunu İle 25 Haziran 1992 tarihli Belçika Kara Sigortası Mukavelesi Kanunu Açısından Hukuki Sorumluluk Sigortası, SHD 1997, S. 1 , sh. 74, sh. 80; **Hofmann, E.:** Privatversicherungsrecht, München 1998, sh. 209; **Koenig, W.:** Schweizerisches Privatversicherungsrecht, 3. Aufl., Bern 1967, sh. 504.

²² Bkz. **Bozer, A.:** Yangın Dolayısıyla Sorumluluk Sigortası, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, sh. 310-311; **Bozer, A.:** Sigorta Hukuku, Ankara 1965, sh. 257.

²³ **Schweitzer, U.:** Das versicherte Interesse (im Binnenversicherungsrecht), Karlsruhe 1990, sh. 105; **Prölss, E.R./Martin, A.,** Vor § 51 Rdnr. 4, sh. 507; **Schlitzer, C.,** sh. 35.

sigorta menfaatinin konusu olup, sigorta poliçesinde ferdileştirilen bu malın zıya veya hasara uğraması sigortacının tazminat yükümlülüğünü doğurmaktadır. Buna karşılık, bir mal dolayısıyla yapılan sorumluluk sigortasında sigortacının edim yükümlülüğünün doğumu açısından malın zıya veya hasara uğramış olması şart değildir. Daha açık bir ifade ile örneğin, kasko sigortasında sigortacının tazminat yükümlülüğünün doğabilmesi için sigorta poliçesinde ferdileştirilen motorlu taşıtın zıya veya hasara uğraması şarttır. Buna karşılık, bir motorlu taşıt dolayısıyla yaptırılan sorumluluk sigortasında sigortacının edim yükümlülüğünün doğabilmesi için motorlu taşıtın zıya veya hasara maruz kalmış olması şart olmadığı gibi; zarara uğramış olması veya olmaması sigortacıyı da ilgilendirmez. Zira, motorlu taşıt sorumluluk sigortacısı, sigorta ettirenin motorlu taşıtında meydana gelen zararı tazmin etmez. Sorumluluk sigortacının edim yükümlülüğü açısından önemli olan, söz konusu motorlu taşıtın üçüncü kişiye verilen zararın sebebi olmasıdır²⁴. İşte ancak bu durumda, motorlu taşıt dolayısıyla üçüncü kişiye verilen zarar tazmin edilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, sigorta değeri kavramından anlaşılması gereken, sigortalı menfaatin değeridir. Sigorta menfaatinin, sigorta ettirenin zarar tehlikesiyle tehdit edilen bir mal ile tanımlamak aslında isabetli değildir. “Mal” kelimesi yerine “malvarlığı” tabirinin ikame edilmesi daha isabetli olurdu. Zira, söz konusu tanım sorumluluk sigortalarını dışlayan mal sigortalarını dikkate alan tanımdır. Oysa, sorumluluk sigortasında, sigorta ettirenin malvarlığının sorumluluktan kaynaklanan tazminat talebiyle borç altına girmemesi menfaati sigortalıdır²⁵. Buna göre, sigorta menfaati, bir kişinin tehlikeye maruz kalan malvarlığı veya malvarlığının zarar görme tehdidi altında olan kısmı ile olan ilişkidir²⁶. Bu tarifile, malvarlığının sadece aktif kısmı ile değil pasif kısmı ile de ilişki menfaat kavramı içerisine dahil edildiğinden, borca batık bir kişinin sorumluluk menfaatinin sigorta ettirmesi de mümkün hale gelecektir. Gerçekten de malvarlığının

²⁴ *Schlitzer, C.*, sh. 35.

²⁵ Bkz. BGH, VersR 1951, sh. 76; BGHZ, 28, sh. 140; BGH, VersR 1963, sh. 916; BGH, NJW 1967, sh. 2203; BGH, NJW 1980, sh. 1623-1624.

²⁶ *Schlitzer, C.*, sh. 35. ayrıca bkz. *Unna, H.W.*: Grundbegriffe des Privatversicherungsrecht (Eine Erwiderung), ZVersWiss 1934, sh. 149-150.

pasifinde yer alan menfi değerlerle ilişki menfaat kavramı içerisine sokulmayacak olursa, borca batık malvarlığı olan bir kişinin TTK mad. 1263 anlamında sigortalanabilir bir menfaatten bahsedilemeyeceğinden akdettiği sorumluluk sigortası, menfaat yokluğundan geçersiz hale gelecektir²⁷. Binaenaleyh, sorumluluk sigortasında sigortalı menfaatin değerinin sigorta ettirenin, aktif ve pasif yönden sınırsız büyüklüğe ulaşabilen malvarlığı durumunca belirleneceği söylenebilir. Ancak, tazminat alacaklısı üçüncü kişi, sigorta ettirenin sadece cebri icraya tabi olan değerlerine müracaat edebileceğinden sigorta ettiren malvarlığının yalnızca bu kısmını güvence altına almada menfaati olduğu dikkate alındığında, sorumluluk sigortasında sigorta değerinin, sigorta ettirenin kendisine cebri icra yoluyla müracaat edilen serbest malvarlığı göz önüne alınarak tespit edilir.²⁸ Bu sebeple, sorumluluk sigortasında sigorta değerinin olmadığı yönündeki düşünceye iştirak edilmemelidir²⁹. Kanaatimizce, sorumluluk sigortalarında sigorta değeri mevcut olup, onun sonsuz büyüklük olması sebebiyle sadece miktar olarak ifade etmek güçtür. Ancak, sigorta ettirenin sorumluluğunun ilgili kanun hükümleri uyarınca belirli bir mamelekî değerle sınırlandırıldığı durumlarda (örneğin, TTK mad. 948), sigorta değerinin miktar itibarıyla ifadesi de mümkündür. Bununla birlikte, şu husus da vurgulanmalıdır ki, sorumluluk sigortasında sigorta değerinin sonsuz büyüklükte olması, sigorta değerinin sorumluluk sigortalarında sigorta tekniği açısından dikkate alınmaması ve Türk Ticaret Kanunu'ndaki sigorta değeriyle ilgili bütün hükümlerin sorumluluk sigortasına ya hiç uygulanmaması ya da sınırlı uygulanması sonucunu doğurduğu inkar edilemez³⁰.

Taraflar, sorumluluk sigortalarında istisnaen sigorta bedelini kararlaştırmayabilirler. Böyle bir durumda, aşkın ve eksik sigortanın belirlenmesinde varlığı zorunlu olan sigorta bedelinden söz edilemeyeceğinden sigorta değeri tespit edilebilir bir büyüklük olsa da

²⁷ *Schlitzer, C.*, sh. 37.

²⁸ *Schlitzer, C.*, sh. 37.

²⁹ *Schlitzer, C.*, sh. 37. Ayrıca bkz. *Ehrenberg, V.*: Die Veräusserung der versicherten Sache und die Haftpflichtversicherung, in: Festgabe für Alfred Manes, Berlin 1920, sh. 191.

³⁰ *Schlitzer, C.*, sh. 38.

aşkın ve eksik sigorta hükümlerinin uygulanma kabiliyeti yoktur³¹. Sigorta bedelinin karşılaştırıldığı sorumluluk sigortalarında ise, sigorta ettirenin sorumluluğunun belirli bir mameleki değerle sınırlandırıldığı durumlarda, aşkın veya eksik sigorta açısından karşılaştırılabilecek iki değer söz konusu olacağından aşkın veya eksik sigorta hükümleri uygulanmalıdır³². Buna karşılık, sigorta bedeli karşılaştırılmış sorumluluk sigortasında sigorta menfaati sigorta ettirenin tüm malvarlığını ilgilendiriyorsa sigorta değeri miktar yönünden rakamla ifade edilemeyeceğinden aşkın veya eksik sigortanın varlığı tespit edilemeyecektir. Dolayısıyla bu tür durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 1283 ve 1288'nci maddelerinin uygulanma kabiliyeti yoktur³³.

III. Çifte Sigorta (TTK mad. 1286)

Sigorta ettiren, belirli bir menfaati, farklı sigortacılar da aynı rizikoya karşı sigortalar ve sigorta bedelleri toplamı sigorta değerini aşacak olursa çifte sigorta söz konusu olacaktır. Çifte sigorta, müşterek sigorta (TTK mad. 1285) ve kısmi sigorta (TTK mad. 1287) ile de meydana gelebilir. Şöyle ki, müşterek sigorta ile kısmi sigortada sigorta bedelleri toplamı sigorta değerini aştığı takdirde gene çifte sigorta söz konusu olacaktır³⁴.

Çifte sigortaya ilişkin hükümlerin sorumluluk sigortasına uygulanabilip uygulanamayacağı meselesi doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, sorumluluk sigortalarında sigorta değeri söz konusu olmayacağından çifte sigortaya ilişkin hükümler, bu sigorta dalında

³¹ *Schlitzer, C.*, sh. 39.

³² Bkz. *Tatti, R.*: La Surassurance, La-sous-Assurance et la Double Assurance, Lausanne 2005, sh. 243 ve sh. 117, sh. 303-304; *Conradt, R.*: Das juristische Wesen der Haftpflichtversicherung, Magdeburg 1907, sh. 14-15; *Bruck, E.*: Das Privatversicherungsrecht, Mannheim-Berlin-Leipzig 1930, sh. 523; *Schlitzer, C.*, sh. 39.

³³ Bkz. *Hinz, H.W.*: Die Über- und Unterversicherung im deutschen Privatversicherungsrecht, Hamburg 1963, sh. 196 vd.; *Freygang, H.*: Die Unterversicherung, Hamburg 1957, sh. 10; *Bruck, E.*, sh. 523, sh. 527; *Koenig, W.*, sh. 505.

³⁴ Bkz. *Şenocak, K.*: Çifte Sigorta, Ankara 2002, sh. 16 vd; *Bozer, A.*, 1965, sh. 197, sh. 199-200.

uygulanmayacaktır³⁵. Bu görüş sorumluluk sigortalarında sigorta menfaatinin mevcut olmadığı düşüncesinden hareket eder³⁶. Yukarıda, sorumluluk sigortasında sigorta menfaatinin bulunduğu hususu açıklanmıştır. Zaten aksine düşünce, hem Türk Ticaret Kanunu'nun 1263'üncü maddesinin “*Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin **para ile ölçülebilir bir menfaatini** halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde.....*” hem de 1269'uncu maddesinin “*Bir malı muayyen rizikolara karşı temin etmekte para ile ölçülebilecek bir menfaati olan malik,malın muhafazasından dolayı **malikine karşı mesul olan acenta, kiracı, komisyoncu ve diğer kimseler**.....bu menfaati sigorta ettirebilirler*” ifadesiyle bağdaşmaz. Bu bağlamda ayrıca, sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin de bulunduğu; bu değer sonsuz bir değer olduğunu; ancak rakamsal ifade edilemeyen sonsuz değer rakamla ifade edilebilen sınırlı bir büyüklük olan sigorta bedeli ile karşılaştırılmaması nedeniyle onu geçmesinden veya aşmasından bahsedilemeyeceği; dolayısıyla, bazı hükümlerin sorumluluk sigortalarına ya hiç uygulamayacağı ya da sınırlı uygulanabileceği hususunu tekrar vurgulamak gerekir. Çifte sigortanın sigorta ettirenin zenginleşmesini engelleme fonksiyonu dikkate alındığında, olaya sırf matematiksel açıdan yaklaşmanın doğru bir yaklaşım olmadığı sonucu ortaya çıkar³⁷. Zenginleşme yasağı prensibi sadece salt mal sigortaları için değil; sorumluluk sigortalarını da içine alan zarar sigortaları (tazminat sigortaları) için geçerli olan bir ilkedir. Buna karşılık, çifte sigortaya sadece Türk Ticaret Kanunu'nun 1323'üncü maddesinde hayat sigortaları için izin verilmiştir. Bu hüküm, aynı Kanun'un 1334'üncü maddesi gereği kaza sigortaları için de uygulanması mümkün bir düzenlemedir³⁸. Bu iki hüküm dışında Kanun'da genel bir düzenleme olan çifte sigorta yasağı geçerlidir. Sorumluluk sigortalarında

³⁵ Bkz. *Arseven, H.*: Sigorta Hukuku, İstanbul 1991, sh. 107; *Roelli, H./Jaeger, C.*: Kommentar zum schweizerischen Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag vom 2. April 1908, Bd. II, Art. 48-72, Bern 1932, sh. 115.

³⁶ Bkz. *Kender, R.*, sh. 270.

³⁷ *Bürgers, P.V.*: Doppelversicherung und Haftpflichtversicherung, Köln 1937, sh. 28; *Şenocak, K.*, Çifte Sigorta, sh. 8-9.

³⁸ Belirtelim ki, kaza sigortaları kapsamında teminat altına alınabilen tedavi masrafları açısından (TTK mad. 1337) çifte sigorta hükümleri uygulanabilecektir (bkz. *Şenocak, K.*, Çifte Sigorta, sh. 12 vd.).

da sigorta ettirenin mağdurla anlaşarak birden çok sigorta sözleşmesi ile zenginleşme tehlikesi mevcuttur. Sigorta değeri veya ikame değerinin çifte sigorta açısından fonksiyonu, sigorta bedeliyle karşılaştırılmak suretiyle gerçek zarar miktarından fazla ödeme yapılmasının önlenmesidir. Sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin rakamsal ifadesi mümkün olmadığından bu fonksiyonu yerine getirmesi güçtür. Bununla birlikte, sorumluluk sigortalarında müteaddit müstakil sigorta sözleşmesinin yapılmasıyla zararın, meydana gelmiş olan gerçek miktarından fazla karşılanması ihtimalinin objektif olarak tespiti mümkündür. Şöyle ki, sorumluluk sigortasında, sigorta ettirenin tehlikeye maruz kalan malvarlığıyla ilişkisinin değeri, üçüncü kişiler tarafından ileri sürülen tazminat talepleri tutarına bağlıdır. Binaenaleyh, üçüncü kişinin ileri sürdüğü tazminat talebi kesinleşmiş ve bu miktar da sigorta ile karşılanacak zarara (sigorta zararı) tekabül ediyorsa ortada çifte sigortanın varlığı için yardımcı olacak objektif bir büyüklük var demektir³⁹. Bu durumda, sigorta zararının sigorta bedeliyle karşılaştırılması sonucu çifte sigorta anlamında gerçek zararı aşacak bir tazminat ödemesi ihtimalinin mevcut olup olmadığının tespiti mümkün hale gelir. Mal sigortalarında sigortacının edim yükümlülüğünün en üst sınırını sigorta değeri teşkil ederken; aynı fonksiyonu, yani edim yükümlülüğünün en üst sınırını belirleme fonksiyonunu sorumluluk sigortalarında mağdurun uğradığı zarar miktarı görecektir⁴⁰. Sigortacının meydana gelen zarardan daha fazla ödeme ihtimalinin varlığının tespitinde, mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları açısından yegane fark, mal sigortalarında sigorta bedelleri toplamının sigorta değerini aşıp aşmadığının tespitinin rizikonun gerçekleşmesinden önce mümkün olması; buna karşılık sorumluluk sigortalarında, sigortacıların mağdura ödeyecekleri tazminat miktarının meydana gelen zarardan fazla olup olmadığının ancak rizikonun gerçekleşmesinden sonra belirlenebilir olmasıdır⁴¹. Ancak, bu farklılık, her iki kavramın bir çifte sigortanın varlığının tespitinde aynı amaca hizmet ettiği gerçeğini engellemez⁴². Sonuç olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun çifte sigortaya ilişkin

³⁹ *Schlitzer, C.*, sh. 45 *Şenocak, K.*, Çifte Sigorta, sh. 9. Ayrıca bk. *Bürgers, P.V.*, sh. 29.

⁴⁰ *Schlitzer, C.*, sh. 45.

⁴¹ *Schlitzer, C.*, sh. 45.

⁴² *Schlitzer, C.*, sh. 45.

hükümlerinin ve bu arada çifte sigortayı ihbar külfetinin düzenlendiği Türk Ticaret Kanunu'nun 1292'nci maddesinin 2'nci fıkrasının çifte sigortaya da uygulanması gerekir⁴³. Çifte sigortada sigorta değerinin mevcut olmadığını kabul eden görüşün bile, anılan hükümlerin sigorta ettirenin zenginleşmesini önleme amacını dikkate alarak, genişletici yorumla uygulanması gerektiğini savunduğunu⁴⁴ ayrıca vurgulamak gerekir. Bununla birlikte, şu hususu da belirtmek gerekirse, bir şahıs, motorlu taşıt araçları *zorunlu mali sorumluluk* sigortası yaptırdıktan sonra motorlu taşıt araçları *ihtiyari mali sorumluluk* sigortası ile de sorumluluğunu sigortalayacak olursa çifte sigorta meydana gelmeyecektir. Zira, Motorlu Kara Taşıt Araçları İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın 1'inci maddesine göre, sigortacı, zorunlu mali sorumluluk sigortası hadlerinin üzerinde kalan kısma ilişkin teminat sağlamaktadır. Dolayısıyla, sigortacılar aynı derecede sorumlu olmadıklarından sigorta ettirenin zenginleşme ihtimalinden bahsedilemeyecektir. Kaldı ki, Türk Ticaret Kanunu'nun 1286'ncı maddesinin 3'üncü bendinde, sonraki sigortacının ancak önceki sigortacının ödemediği tazminattan dolayı sorumluluğunun şart kılınması halinde çifte sigortadan söz edilemeyeceğini düzenlenmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1286'ncı maddesinin 1'inci bendi, mal sigortalarının özelliklerini dikkate alan bir hükümdür. Bu hükme göre, sigortacılar, çifte sigortaya muvafakat edecek olurlarsa, sigortacıların her biri sigorta sözleşmesinde üstlendikleri sigorta bedelinin sigorta bedelleri toplamı oranına göre zararı paylaşacaklardır. Bu paylaşım, sigortacı tarafından üstlenilen riziko payını gösteren sigorta bedelini dikkate alan yaklaşıma dayanmaktadır. Oysa, sorumluluk sigortalarında sigorta bedeli sigortacının üstlendiği riziko payını göstermemekte; sadece sigortacının sorumluluğunun üst sınırının ne olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan sorumluluk sigortaları, ilk riziko sigortalarına benzemektedir. Bu esasla bağlantılı mal sigortaları ile sorumluluk sigortalarında primlerin hesaplanış şekli de farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, mal sigortalarında sigorta bedeli, artan sigorta bedeliyle doğru orantılı olarak artmaktadır.

⁴³ Çifte sigortanın sorumluluk sigortaları hakkında uygulanabileceğine ilişkin olarak bkz. *Omağ, M.K.*; SHD 1997, S. 1, sh. 81. Ayrıca bkz. *Tatti, R.*, sh.439.

⁴⁴ Bkz. *Bürgers, P.V.*, sh. 42.

Oysa, sorumluluk sigortalarında prim sigorta bedeliyle aynı oranda değil gitgide azalan oranda artmaktadır⁴⁵. Doktrinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 1295'inci maddesinin 1'inci bendinin sorumluluk sigortası açısından şu şekilde uygulanması yönünde önerilerde bulunmaktadır:

İsviçre sigortacılık uygulamasında önerilen bir sisteme göre⁴⁶, sigortacılar, meydana gelen zararı, sigortacıların üstlendiği en düşük sigorta bedelinin sigortacıların sayısıyla çarpılması suretiyle bulunan miktara kadar eşit olarak paylaşmalıdır. Daha açık ifade ile, meydana gelen zarar, sigorta ettirene sağlanan en küçük garantinin sigortacıların sayısıyla çarpımıyla bulunan meblağdan düşük veya eşit ise, sigortacılar zararı eşit olarak paylaşırlar.

Örnek I: sorumluluk sigortacılarının üstlendikleri sigorta bedelleri:

Sigortacı **A:** 3.000 TL ; Sigortacı **B:** 5.000 TL; Sigortacı **C:** 10.000 TL;

Hasar Miktarı:9.000 TL

Sigortacıların sağladığı garantilerin en düşük bedeli (3.000 TL) x Sigortacı sayısı (3) = 9.000 TL

Bu miktar, meydana gelen zarar miktarına eşit olduğundan, sigortacılar arasında eşit olarak paylaşılır. Binaenaleyh,

Sigortacı A: 3.000 TL

Sigortacı B: 3.000 TL

Sigortacı C: 3.000 TL

ödeme yapacaktır.

Mevcut Türk Ticaret Kanunu'nun öngördüğü sisteme göre, sigortacıların sorumlu olduğu miktar ise şu şekilde hesaplanacaktır:

Sigortacı A: $9.000 \times (3.000 / 18.000) = 1.500$ TL

⁴⁵ **Brehm, R.:** le contrat d'assurance RC, Bâle 1997, Rdnr. 462, sh. 176; **Garabbio, G.:** Die Verteilung der Ersatzleistung im Schadenfall auf die Versicherer bei mehrfacher Versicherung, insbesondere bei Doppelversicherung und bei mehrfacher Haftpflichtversicherung, SVZ 1947, sh. 291-292; **Şenocak, K.,** Çifte Sigorta, sh. 93.

⁴⁶ Bkz., **Garabbio, G.,** SVZ 1946-1947, sh. 295; **Broquet, M.:** La double assurance dans l'assurance de la responsabilité civile, SVZ 1941, sh. 38-39.

$$\text{Sigortacı B} : 9.000 \times (5.000/18.000) = 2.500 \text{ TL}$$

$$\text{Sigortacı C} : 9.000 \times (10.000/18.000) = 5.000 \text{ TL}$$

TOPLAM: 9.000 TL

İsviçre uygulamalarının önerdiği sistemde meydana gelen zararın, sigortacıların üstlendiği en düşük sigorta bedelinin sigortacıların sayısı ile çarpılması suretiyle bulunan miktardan yüksek olması halinde, en düşük sigorta bedelini üstlenen sigortacı, kendi sigorta bedeline kadar sorumlu olur. Kalan zararı ise, diğer sigortacılar yukarıda gösterilen sisteme göre karşılar.

Örnek II: Sorumluluk sigortacılarının üstlendikleri sigorta bedelleri:

Sigortacı **A:** 3.000 TL ; Sigortacı **B:** 5.000 TL; Sigortacı **C:** 10.000 TL;

Hasar Miktarı:12.000 TL

Buna göre, sigortacı A: 3.000 TL ödeme yapacaktır. Kalan zarar miktarı: $12.000 - 3.000 = 9.000$ TL. Bu tutar, kalan sigortacılar arasında üstlenilen en düşük sigorta bedelinin (5000 TL) sigortacı sayısı ile çarpımından bulunan miktardan küçük olduğundan, $(5.000 \times 2 = 10.000 \text{ TL} < 9.000 \text{ TL})$ sigortacılar kalan zarar miktarını eşit olarak paylaşırlar. Binaenaleyh:

Sigortacı B : 4.500 TL

Sigortacı C : 4.500 TL ödeme yapacaktır.

Örnek III: Sorumluluk sigortacılarının üstlendikleri sigorta bedelleri:

Sigortacı **A:** 3.000 TL; Sigortacı **B:** 5.000 TL; Sigortacı **C:** 10.000 TL;

Hasar Miktarı:15.000 TL

Bu örneğe göre sigortacıların yapacağı ödemeler:

Sigortacı A : 3.000 TL

Sigortacı B : 5.000 TL

Sigortacı C : 7.000 TL

İsviçre doktrininde önerilen diğer sisteme göre, sigortacılar, meydana gelen sorumluluk zararını, sigortacılarından her birinin somut olayda çifte sigorta söz konusu olmasaydı sigorta sözleşmesine göre ödemek zorunda olacakları miktarın, bu miktarların toplamı oranına göre paylaşmalıdır.⁴⁷

Örneğin, sorumluluk sigortacılarının üstlendikleri sigorta bedelleri:

Sigortacı A: 10.000 TL ; Sigortacı B: 50.000 TL;

İleri Sürülen Haklı Tazminat Miktarı: 30.000 TL

Sigortacı A tek başına sorumlu olsaydı ödeyeceği miktar: 10.000 TL

Sigortacı B tek başına sorumlu olsaydı ödeyeceği miktar : 30.000 TL

TOPLAM: 40.000 TL

Buna göre, sigortacıların sorumlu oldukları tutarlar:

Sigortacı A: 30.000 TL x (10.000 TL / 40.000 TL) = 7.500 TL

Sigortacı B: 30.000 TL x (30.000 TL / 40.000 TL) = 22.500 TL

TOPLAM : 30.000 TL

Kanaatimizce Türk hukuku açısından da benimsenmesi gereken bu çözüme değişik alternatiflerle başka bir örnek vermek gerekirse⁴⁸:

Bir avcıya karşı, kazaen ölümüne sebebiyet verdiği başka bir avcının eşi ve çocuklarının ileri sürdüğü destekten yoksun kalma tazminatı tutarının toplamı 300.000 TL'dir. Avcının, (Z) sigorta şirketinde yaptırdığı özel sorumluluk sigortasında sorumluluk hadisesi başına 1.000.000 TL; öldürülen veya yaralanan kişi başına ise 100.000 TL teminat bahşedilmektedir. Avcının üyesi olduğu derneğin, (İ) sigorta şirketi nezdinde yaptırdığı toplu sorumluluk sigortasında ise, öldürülen kişi başına ödenecek tazminat sınırı ile ilgili her hangi bir sigorta bedeli

⁴⁷ *Fischer, H.:* Die mehrfache Versicherung in der Schadenversicherung nach schweizerischem Privatversicherungsrecht, Zürich 1963, sh. 127 vd. Ayrıca bkz. *Tatti, R.*, sh. 448-449.

⁴⁸ Örnek için bkz. *Maurer, A.:* Schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1995, sh. 409.

kararlaştırılmamış; buna karşılık, sorumluluk hadisesi başına 1.000.000 TL sigorta bedeli öngörülmüştür.

Buna göre, (Z) sigorta şirketi, tek başına sorumlu olsaydı ödeyeceği tazminat tutarı, 100.000 TL; (İ) sigorta şirketinin tek başına sorumlu olması halinde ödeyeceği tazminat tutarı, 300.000 TL'dir. Her iki sigorta şirketinin ifa edecekleri tazminat toplamı, 400.000 TL'dir. Bu sigortacıların çifte sigortaya muvafakat etmesi halinde, (Z) sigorta şirketi zararın $\frac{1}{4}$ 'ünden; (İ) sigorta şirketi ise $\frac{3}{4}$ 'den sorumlu olacaktır. Binaenaleyh, öldürülen avcının ailesine, (Z) sigorta şirketi, 75.000 TL; (İ) sigorta şirketi ise 225.000 TL ödeyecektir.

(Z) sigorta şirketinin sağladığı teminatta öldürülen veya yaralanan kişi başına teminat sınırı olmasaydı; her iki sigorta şirketi öldürülen avcının ailesine ödenecek destekten yoksun tazminatını yarı yarıya paylaşacaklardı.

(Z) sigorta şirketi gibi (İ) sigorta şirketi de öldürülen veya yaralanan kişi başına 100.000 TL teminat sınırı koymuş olsaydı, her bir sigorta şirketi, öldürülen avcının ailesine 100.000 TL ödemek zorunda kalacağından ve bu tutarların toplamı 200.000 TL'ye baliğ olacağından; bu miktarın da ileri sürülen tazminat tutarından (300.000 TL) küçük olması nedeniyle çifte sigorta meydana gelmeyecekti.

IV. Sigorta Menfaatinin Ortadan Kalkması (TTK mad. 1280)

Türk Ticaret Kanunu'nun 1280'inci maddesine göre, sigortacının sorumluluğu başlamadan önce sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin fiil ve tesiri olmaksızın rizikonun gerçekleşmesine imkan kalmazsa sigortacı prime hak kazanmaz. Bu hükümde aslında düzenlenen husus, sigortalı menfaat devam ediyor olmasına rağmen objektif belirsiz tehlikenin sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin fiil ve tesiri olmaksızın ortadan kalkmasıdır. Sorumluluk sigortalarında sorumluluk rizikosunun gerçekleşmesine imkan kalmaması halinde sigortacının edim yükümlülüğü doğmayacağından bu hükmün uygulanması gündeme gelir.

Bununla birlikte, söz konusu hüküm, sigortalı menfaatin ortadan kalmasını da kapsamaktadır⁴⁹. Zira, sigortalı menfaat ortadan kalkarsa, bu menfaatin kendisine karşı sigorta yapılan bir rizikoya maruz kalacağından da söz edilemez⁵⁰. Ayrıca, her iki durumda da sigorta ettirenin sorumlu tutulması artık mümkün olmayacağından sigortacının edim yükümlülüğü doğmayacaktır⁵¹. Keza, sigortalı menfaatin mi ortadan kalktığı yoksa rizikonun gerçekleşme olasılığının mı ortadan kalktığını ayırt etmek oldukça güç olduğundan, uygulamada her iki vakıa arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Rizikonun gerçekleşme olasılığı ortadan kalkmışsa, sigortalı menfaatin de ortadan kalktığı kabul edilmektedir⁵².

Sorumluluk sigortasında sigorta menfaatinin sözleşmenin kurulmasından sonra ortadan kalkması daha ziyade, avukat, noter veya doktorun, mali müşavirin mesleki sorumluluk sigortası akdedildikten sonra bu mesleği icra etmekten kesin olarak vazgeçmesi veya bu kişilerin mesleklerini icra etmesinin yasaklanması halinde söz konusu olacaktır. Aynı şekilde, bir eşya dolayısıyla sorumluluk sigortası akdedildikten, örneğin, motorlu taşıt işleteni sahibi sıfatıyla sorumluluk yaptırıldıktan sonra, motorlu taşıtın çıkan yangın sonucu –üçüncü kişi lehine, yasal sorumluluk hükümlerine istinaden tazminat hakkı doğmaksızın- pert olması gibi poliçede ferdileştirilen eşya ile subjektif ilişkinin ortadan kalkması halinde de sigortalı menfaatin sona ermesi söz konusudur⁵³. Türk Ticaret Kanunu'nun 1280'inci maddesi, sorumluluk sigortaları için de uygulanması mümkün bir hükümdür⁵⁴.

V. Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi (TTK mad. 1303)

Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesine göre, sözleşme süresi içerisinde sigorta edilen malın sahibi herhangi bir surette değişmişse, sözleşmede aksine hüküm olmadığı sürece sigortadan doğan

⁴⁹ Bkz. ve karşı. *Sayhan, İ.*, sh. 132-133.

⁵⁰ *Schlitzer, C.*, sh. 61.

⁵¹ *Schlitzer, C.*, sh. 61.

⁵² *Stiefel, E.*: Wegfall des Interesses in der Kraftfahrzeugversicherung, JRPV 1931 sh. 204.

⁵³ *Schlitzer, C.*, sh. 61.

⁵⁴ *Bruck, E. / Möller, H. / Sieg, K.*, Bd. II, § 68 Rdnr. 12, sh. 799.

hak ve borçlar o malın rizikosu kendisine ait olduğu tarihten itibaren yeni sahibine intikal eder.

Söz konusu hükmün sorumluluk sigortalarına uygulanabilir olup olmadığı sorunu tartışmalıdır. *Arseven*'e göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi, genel hükümlere oranla istisnai bir hüküm olduğundan genişletici yorumla sorumluluk sigortalarına teşmil edilemez⁵⁵. İsviçre hukukunda *Rasi*, sigortalı malın sahibinin değişmesine ilişkin hükümlerin sorumluluk sigortalarında uygulanamayacağını savunmaktadır. Yazar'a göre, sorumluluk sigortasının konusu, sigorta ettirenin sorumluluğunu doğuran hadiseden kaynaklanan yükümlülüğü için sigortacı karşısında tazminat alacağı elde etmek hususundaki menfaattir. Sorumluluk sigortasının konusu olan bu menfaatin ise başkasına devri mümkün değildir. Çünkü, sorumluluğun hukuki sebebi, sigortalının şahsi hususiyetlerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, sorumluluk sigortalarında devredilmesi halinde sigorta sözleşmesinin de intikalini sağlayabilecek eşya gibi bir somut dayanak da mevcut değildir. Oysa, bu husus, sigorta sözleşmesini devredilebilir kılan önemli keyfiyettir⁵⁶.

Öztan'a göre, bir kimse kendisini doktor, avcı, yarışçı noter vs. gibi bir kişisel niteliği dolayısıyla doğacak sorumluluğa karşı sigorta ettirirse Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi uygulanmaz. Buna karşılık sorumluluğun bir şeye bağlı olması halinde (hayvan vazülyedi), sorumluluk sigortası yeni malike intikal edecektir⁵⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesini sorumluluk sigortalarına uygulanabilirliği sorununun çözümü, hükümde geçen "*sigorta edilen mal*" tabirine verilecek anlama bağlıdır. Bu bağlamda ilk tartışılması gereken husus, söz konusu tabirin, "*sigortalı menfaat*" şeklinde anlaşılabilip anlaşılamayacağıdır. Zira, Türk Ticaret Kanunu'nun 1263 ve 1269'uncu maddeleri uyarınca sigortanın konusu bir mal değil; menfaattir. Kanaatimizce, doktrinde sigortalı menfaatin

⁵⁵ *Arseven, H.*, sh. 166.

⁵⁶ *Rasi, A.*: Die Handänderung oder der Interessentenwechsel im Schadenversicherungsvertrag nach schweizerischem Recht, Zürich 1925, sh. 175 vd.

⁵⁷ *Öztan, F.*: Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi, Ankara 1971, sh. 64-65.

niteliğine ilişkin olarak ileri sürülen görüşlerden hangisi kabul edilirse edilsin, ister sübjektif menfaat teorisi ister objektif menfaat teorisi benimsensin sigortalı menfaat tabiri, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi ile kabili telif değildir. Zira, sübjektif menfaat, ancak sigorta ettirene ait olabilir ve başkasına devredilemez. Dolayısıyla, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesinde söz edilen "*sahibi herhangi bir surette değişmişse*" veya "*yeni sahibi*" gibi tabirler, sübjektif menfaat kavramıyla bağdaştırılamaz. Objektif menfaat teorisinin benimsenmesi halinde de aynı sonuç geçerlidir. Zira, objektif menfaat zaten devredilebilir olduğundan Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi düzenlemesine ihtiyaç yoktur. Objektif menfaat eşyanın kaderine tabi olduğundan, eşyanın müktesibi, anılan düzenlemeye ihtiyaç duymaksızın eşya ile kurduğu mülkiyet ilişkisine binaen eski malik tarafından akdedilmiş olan sigorta sözleşmesinden doğan hak ve borçlara kendiliğinden sahip olacaktır⁵⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesinin sorumluluk sigortalarına uygulanabilirliği sorununda tartışılması gereken ikinci husus, "*sigorta edilen mal*" tabiriyle "*sigorta menfaati konusu olan mal*" tabirinin kastedilmiş olup olmadığıdır. Bu soruya olumlu cevap verilecek olursa, anılan maddenin sorumluluk sigortasına uygulanma ihtimal dışı olur⁵⁹. Zira, mal sigortalarında sigortalı menfaatin konusu mal iken, sorumluluk sigortalarında malvarlığıdır. Çünkü, mal sigortasından farklı olarak sorumluluk sigortasının fonksiyonu, mal varlığının aktif kısmında yer alan bir eşyanın varlığını hasara uğramaksızın devam ettirmek ve kaybolan maddi değerini tazmin ettirmek değildir; aksine, tesadüfen meydana gelen sorumluluk hadisesi sonucu malvarlığının pasif kısmında doğan tazminat borcunu karşılamaktır.

Kanaatimizce, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesinde geçen "*sigorta edilen mal*" tabirini sorumluluk sigortalarına ilişkin en ayrıntılı hüküm olan 1309'uncu maddede kullanılan "*...rizikosuna karşı mezkur malı sigorta ettirebildiği...*" ifadesi ile birlikte yorumlamak gerekir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesinde, sigortalı mal tabiri ile "*sigorta menfaat konusu*

⁵⁸ Şenocak, K., Mesleki Sorumluluk, sh. 51.

⁵⁹ Schlitzer, C., sh. 63.

malı” kastedilmemektedir. Zira, sorumluluk sigortalarında bir mal sorumluluk rizikosuna karşı sigorta ettirmemekte; bir başka anlatımla sorumluluk rizikosuyla malda meydana gelen değer eksilmesi güvence altına alınmamakta; sigorta ettirenin malvarlığında meydana gelecek tazminat borcunun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Kanun koyucu, sorumluluk sigortasını da kapsamında düzenlendiği mal sigortalarında sigortalı mal tabirini, sigorta menfaat konusu malı ifade etmek için kullanmamaktadır. “*Sigortalı mal*” tabiri, “*kendisi dolayısıyla sigorta yapılan mal*”ı ifade etmek üzere tercih edilmiştir. “*Kendisi dolayısıyla sigorta yapılan mal*”, mal sigortalarında, “*sigorta menfaatinin konusu olan mal*”a, “sorumluluk sigortasında ise, “*riziko faktörü*”ne tekabül eder. Binaenaleyh, Türk Ticaret Kanunu’nun 1303’üncü maddesi, mal sigortası için her zaman, sorumluluk sigortası için ancak, onun bir mal dolayısıyla yapılması halinde uygulanabilecektir⁶⁰. Bu görüş, sorumluluk sigortasının, mağdurun korunması şeklindeki sosyal fonksiyonuna da uygun bir yorumdur. Riziko faktörü, kendilerine istinaden herhangi bir kimsenin sorumlu tutulabileceği sıfat, hususiyet, eşya ve şahıslar olduğuna göre, Türk Ticaret Kanunu’nun söz konusu hükmü, riziko faktörünün eşya, motorlu taşıt, gayrimenkul, hayvan gibi bir mal olması halinde sorumluluk sigortasına uygulanabilecektir. Buna karşılık, mesleki sorumluluk sigortası akdetmiş bir avukat, müşterileriyle birlikte bürosunu başka bir avukata devredecek olursa, akdedilmiş olan sorumluluk sigortası, büroyu devralan avukata intikal etmeyecektir. Zira, devreden avukatı, mesleki sorumluluk sigortası yaptırmaya sevk eden riziko faktörü, büro değil, avukatlık sıfatıdır. Bu sıfatın da üçüncü kişiye devri mümkün değildir⁶¹.

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 94’üncü maddesi, sorumluluk sigortalarının mağduru korunması şeklindeki sosyal fonksiyonuna aykırı olarak Türk Ticaret Kanunu’nun 1303’üncü maddesinden farklı bir düzenleme getirmektedir. Nitekim, bu hükme göre:

“*Sigortalı aracı işletenlerin değişmesi halinde, devreden kişi 15 gün içinde sigortacıya durumu bildirmek zorundadır.*”

⁶⁰ *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 52; *Hagmann, A.*: Die Händerung in der Schadensversicherung, insbesondere im Haftpflichtversicherung, Bern 1949, sh. 119.

⁶¹ *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 54; ayrıca bkz. *Hagmann, A.*, sh. 120.

Sigortacı sigorta sözleşmesini durumun kendisine tebliği tarihinden itibaren onbeş gün içinde feshedebilir.

Sigorta fesih tarihinden onbeş gün sonrasına kadar geçerlidir". Görüldüğü üzere, Karayolları Trafik Kanunu'nun 94'üncü maddesine göre, sadece sigortacıya sözleşmeyi fesih hakkı bahşetmektedir. Anılan hüküm uyarınca, sigortacı devir veya intikal keyfiyetinin kendisine bildirilmesinden itibaren 15 gün içinde sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. Sigorta sözleşmesi, sigortacının sözleşmeyi feshetmesinden itibaren 15 gün daha ayaktadır. Buna karşılık, Karayolları Trafik Kanunu'nun ihtiyari mali sorumluluk sigortasına uygulanacak hükümleri gösteren 100'üncü maddesinde, 94'üncü maddesi sayılmadığından, ihtiyari mali sorumluluk sigortasında araç işletenin değişmesi halinde ilke olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi hükmünün uygulanması gerekir⁶².

Motorlu Kara Taşıtları İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları 8'inci maddesine göre, "*Aracın işleteni değiştiği takdirde, sigortacının peşin muvafakati alınmadıkça, hiçbir ihbara lüzum kalmaksızın sigorta sözleşmesi münfesiş olur ve feshin hüküm ifade ettiği tarihe kadar geçen sürenin primi gün esasına göre hesap edilir ve fazlası sigorta ettirene geri verilir*". Bu hüküm gereğince, aracın işleteni değiştiği takdirde, sigortacının peşin muvafakati alınmamışsa sigorta sözleşmesi kendiliğinden münfesiş olur. Sözleşmenin feshinin yeni malike bildirimini zorunlu değildir. Söz konusu hüküm, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesinin aksinin kararlaştırılabilir olması nedeniyle geçerlidir.

VI. Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Külfeti; Sigortacının Koruma Tedbirlerinin Alınmasından Doğan Masrafları Ödeme Borcu (TTK mad. 1293)

Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesine göre:

„Sigorta ettiren kimse zararı önlemeye, azaltmaya ve hafifletmeye yarıyacak tedbirleri almakla mükelleftir. Alınan tedbirlerden doğan masraflar bu tedbirler faydasız kalmış olsa bile sigortacı tarafından

⁶² Ulaş, I., sh. 946.

ödenmek lazımdır; şu kadar ki; sigorta, menfaat değerinin tamamına taalluk etmiyorsa vaki masraflar ancak sigorta bedelinin menfaat değerinin tamamına olan nispetine göre ödenir.

1292 nci maddenin son fıkrası hükmü burada da tatbik olunur”.

Bu hükmün, sorumluluk sigortaları için de uygulanabileceği konusunda şüphe duymamak gerekir. Zira, anılan hüküm, Türk Ticaret Kanunu'nun sistematüğinde sorumluluk sigortalarını da içine alacak şekilde mal sigortaları için düzenlenmiştir. Ayrıca, sigorta ettirenin, bu yükümlülük kapsamında almış olduğu kurtarma tedbirleri sorumluluk sigortasında da sigortacının menfaatine olduğundan, tedbirlerin hasıl ettiği masraflara sorumluluk sigortacısı iştirak etmelidir⁶³.

Hükmün uygulanması açısından tartışılması gereken husus, zaman yönünden uygulama bakımındandır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde, sigorta ettirenin hangi andan itibaren bu madde anlamında kurtarma tedbirlerini almakla yükümlü olduğu konusu açıkça düzenlenmemiştir. Kurtarma külfeti Eski Türk Ticaret Kanunu'nda, gerçekleşen rizikoyu bildirme külfeti ile birlikte düzenlenmişti. Ayrıca Kanun'un metninde yer alan "Bundan başka..." ibaresi de, zararı önleme ve azaltma külfetinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra başlayacağı şeklinde bir yoruma da elverişli idi. Türk Ticaret Kanunu, Eski Ticaret Kanunu'nun 954'üncü maddesini iki ayrı madde hâlinde düzenlerken, eski metinde yer alan anlam bütünlüğünü bozmuştur. Bununla birlikte, yeni Kanun'un gerekçesinde, Kanun koyucunun iradesinin bu bütünlüğü bozmak yönünde olduğuna dair bir düşünceye de rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla, yeni Kanun'da yer alan düzenlemenin, eski metnin (m.964) iki ayrı maddeye bölünürken sehven ortaya çıktığı ileri sürülebilmelidir⁶⁴. Aksine bir yorum, kurtarma külfetinin düzenleniş amacına da aykırıdır. Bundan başka, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde, sigorta ettiren tarafından alınacak tedbirlerden doğan masrafların sigortacı tarafından ödeneceği de düzenlenmiştir. Eğer, sigorta ettirenin kurtarma vecibesinin rizikonun gerçekleşmesinden çok önce başladığı kabul

⁶³ **Knappmann, U.:** Rettungsobliegenheit und Rettungskosten bei der Vorerstreckung, VersR 2002, sh. 132.

⁶⁴ **Şenocak, K.:** Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi (TTK mad. 1293), AÜHFD 1995, sh. 415.

edilecek olursa, onun bu tedbirlere ilişkin olarak yaptığı masrafların sigortacı tarafından tazmin edileceği sonucu ortaya çıkar ki bu husus sigorta hukukunun hem amacına, hem varlık sebebine hem de teminat fonksiyonuna aykırı olur. En önemlisi, böyle bir yorum sigorta ettirenin, rizikonun gerçekleşmesinden sonra doğan ihtiyacını karşılamaya yönelik sigortanın fonksiyonunun (ihtiyaç teorisi), rizikonun gerçekleşmesinden önce doğan bütün ihtiyaçların giderilmesi şeklinde değişmesine de yol açar. Bu sonuç da, kolaylıkla takdir edilebilir ki, sigortanın varlık sebebine aykırı olur⁶⁵. Binaenaleyh, sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma külfetinin kural olarak rizikonun gerçekleşmesiyle başladığı kabul edilmelidir. Bununla birlikte, kurtarma tedbirleri alma vecibesinin doğması için mutlaka sigortalanan rizikonun gerçekleşmesi beklenmemeli; kurtarma tedbirleri alınmaksızın sigortalanan rizikonun kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmeye başlayacağı veya kısa bir süre içinde meydana geleceğinin kuvvetle muhtemel olduğu anda, yani sigortalanan rizikonun gerçekleşeceğine mutlak gözüyle bakılabildiği durumlarda bu vecibeler ifa edilmeye başlanmalıdır. Bununla beraber, söz konusu külfetin ifası zorunluluğunun başlayacağı zaman, sigortalanan rizikonun gerçekleşeceğine ilişkin doğrudan doğruya bir tehdidin mevcut olduğu andan daha önceki bir zaman noktasına getirilmemelidir; kurtarma tedbirlerinin başlaması için, rizikonun gerçekleşeceği âna zamansal bir yakınlık da mevcut olmalıdır⁶⁶. Söz konusu görüşün mal sigortalarına tatbikine şu şekilde bir örnek verilebilir. Komşu evde yangın çıkmış ve kurtarma tedbirleri alınmadığında yangının sigortalı eve sirayet etmesi kuvvetle muhtemelse sigorta ettiren, henüz kendi evinde yangın rizikosu gerçekleşmemiş olsa bile zararı önleme külfetini yerine getirmekle yükümlüdür. Sigortacı da bu önlemler kapsamında yapılan masrafları Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesi uyarınca tazmin etmelidir.

Kurtarma tedbirlerinin alınması yükümlülüğünü istisnaen rizikonun gerçekleşmesinden önce başlatan bu görüşün sorumluluk sigortalarında uygulanabilir olup olmadığı tartışmalıdır.

⁶⁵ Şenocak, K., AÜHFD 1995, sh. 416.

⁶⁶ Şenocak, K., AÜHFD 1995, sh. 416.

Alman Federal Mahkemesi, kurtarma yükümlülüğünü rizikonun gerçekleşmesinden önce başlatan görüşü kabul etmemektedir. Ona göre, bu görüş, sigorta ettirene genel olarak rizikonun gerçekleşmesini önleme yükümlülüğü yüklemektedir⁶⁷. Alman Federal Mahkemesinin görüşü şu açıdan kabul edilemez: Kurtarma yükümlülüğünü rizikonun gerçekleşmesinden önceki zamana teşmil edilmesinde sigorta ettiren için rizikonun gerçekleşmesini önleme yükümlülüğü doğmamaktadır. Rizikonun gerçekleşmesinden önceki zaman, rizikonun gerçekleşme süreci işlemeye başladığı ve rizikonun gerçekleşmesine mutlak gözüyle bakıldığı andan sonraki ve önceki zaman olmak üzere, ikiye ayrılmaktadır. Rizikonun gerçekleşme sürecinin işlemeye başlamasından önceki zaman için sigorta ettirene kurtarma tedbirleri alma külfeti yüklenmemektedir. Yüklenmiş olsaydı, Alman Federal Mahkemesinin belirttiği gibi genel bir rizikonun gerçekleşmesini önleme külfeti yaratılmış olurdu. Oysa, burada sigorta ettiren, sigorta olayının kaçınılmaz bir şekilde doğrudan doğruya gerçekleşmek üzere olduğu ve makul mülâhazalara göre onun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılabildiği ândan sonra kurtarma tedbirleri almakla yükümlü tutulmaktadır⁶⁸. Kanaatimizce, sorumluluk sigortalarında da sigorta ettirenin kurtarma külfetinin, rizikonun gerçekleşme süreci işlemeye başlamış olup da söz konusu tedbirler alınmadığında rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakıldığı an doğar. Örneğin, dik eğimli yoldan aşağıya doğru seyreden bir motorlu taşıtın frenleri patlar ve sürücüsü de kaldırırda bulunan insanlara zarar vermemek için direksiyonu kırarak aracını beton bir duvara çarptırır, taşıtın kasko sigortasının bulunması durumunda, sigortacı motorlu taşıttaki hasarı asli edim yükümlülüğü kapsamında; kasko sigortasının yaptırılmamış olması halinde, motorlu taşıtın zorunlu mali mesuliyet sigortacısı kurtarma tedbirlerinden doğan masraf olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesi kapsamında tazmin eder⁶⁹. Bu bağlamda belirtmek gerekirse, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik

⁶⁷ Bkz. BGHZ, 43, sh. 88 vd.

⁶⁸ Alman Federal Mahkemesinin anılan kararının eleştirisi için bkz. *Stange, V.:* Rettungsobliegenheiten und Rettungskosten im Versicherungsrecht, Karlsruhe 1995, sh. 45 vd.

⁶⁹ *Schimikowski, P.:* Ersatz von Kosten zur Schadenabwendung in der Haftpflichtversicherung, VersR 1999, 1193 vd.

Sigortası) Genel Şartları'nın B.1 maddesine göre, sigorta ettiren sigortalı değilmişçesine gerekli kurtarma ve koruma önlemlerini almak ve bu amaçla sigortacı tarafından verilecek talimata uymakla yükümlüdür. Buna karşılık, sigorta ettiren, yukarıdaki örnekte, düz bir yolda seyrederken motorlu taşıtının freninin bozuk olduğunu fark eder ve taşıtı yol kenarına çekerek park ederse, fren aksamının tamiri için ödeyeceği masrafları, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesi kapsamında sorumluluk sigortacısından talep edemez. Zira, sorumluluk rizikosunun gerçekleşme süreci henüz başlamamıştır.

Mağdurun dava yoluyla ileri sürdüğü tazminat talebine ilişkin olarak sigorta ettirenin yapmış olduğu yargılama masraflarının zararı önleme ve azaltma masrafı olarak değerlendirilebilip değerlendirilemeyeceği sorununa ikili bir ayırım yaparak cevap vermek gerekir. Yukarıda da belirtildiği üzere, hukuki himaye edimi, aslında sigortacının asli edim yükümlülüğüdür. Bir başka anlatımla, hukuki himaye edimi, sigortacının, mağdurun ileri sürmüş olduğu haksız tazminat taleplerinden sigorta ettireni kurtarmaya yönelik edimdir. Bazı sigorta genel şartlarında, sigortacının hukuki himaye edimini açıkça üstlenmiş olduğu görülmektedir. Örneğin, Üçüncü Şahıslara Karşı Mali mesuliyet Sigortası Genel Şartları'nın 9'uncu maddesinin 2'nci fıkrasında: "*Dava açılması halinde, sigortacı, sigortalı namına davayı takip eder. Sigortalı, sigortacının göstereceği avukata bu hususta lazım gelen her türlü selahiyeti vermek mecburiyetindedir. Davaya ait masraflar sigortacı tarafından ödenir. Şu kadar ki, bu masraflarla zarar görene verilmesi lazım gelen tazminat yekunu sigorta poliçesinde tesbit edilmiş bulunan azami meblağı tecavüz edemez.*" şeklinde yer alan hükümlerle, sigortacı hukuki himaye ediminin asli edim yükümlülüğü kapsamında üstlenmiştir. Sigortacının hukuki himaye edimini asli edim yükümlülüğü olarak üstlendiği durumlarda, sigorta ettirenin kurtarma yükümlülüğü kapsamında bir faaliyetinden bahsedilemez. Dava masrafları, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesi hükmüne tabi değildir⁷⁰. Buna karşılık, sigortacının hukuki himaye edimini açıkça üstlenmediği

⁷⁰ *Stange, V.*, sh. 193; *Bruck, E. / Möller, H. / Johannsen, R.* Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluss des Versicherungsvermittlerrechtes, Bd. IV, (§§ 149-158a VVG), 8. Aufl., Berlin-New York 1970, Rdnr. F 85, sh. 248-249.

sorumluluk sigortalarında⁷¹, sigorta ettirenin, mağdurun açtığı tazminat davasında ileri sürülen tazminat talebinin reddi veya miktarının düşürülmesi için savunma yapması, zararı önleme ve azaltma külfeti kapsamında bir faaliyet olarak görülmeli; dava masrafları da Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü madde kapsamında değerlendirilmelidir⁷². Bu bağlamda vurgulamak gerekirse, Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinin 1'nci fıkrasının eksik sigorta halinde kurtarma masraflarının sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre tazmin edileceğini düzenleyen kısmı sorumluluk sigortalarında uygulanmaz⁷³. Gerekçe olarak, eksik sigorta hakkında yukarıda yaptığımız açıklamalara atıfla yetinilecektir.

VII. Sigortacının Halefiyeti (TTK mad. 1301)

Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesine göre, sigorta ettirenin, rizikonun gerçekleşmesi sonucunda uğradığı zararlar için üçüncü şahsa karşı herhangi bir hukuki sebebe istinaden sahip olduğu tazminat alacağı, kendisine ödenen sigorta tazminatı miktarınca sigortacıya intikal eder. Bu hüküm uyarınca sigortacının sigorta ettirene halef olabilmesi için, hukuken geçerli bir sigorta sözleşmesinin varlığı, bu sözleşmeden doğan yükümlülüğün ifası zımında sigorta tazminatının sigortalıya ödenmesi ve sigortalının, zararın sorumlusu olan üçüncü kişiye karşı herhangi bir hukuki sebepten ötürü talep ve dava hakkına sahip olması gerekir⁷⁴.

Söz konusu hüküm, sigorta ettirenin mağdur olması durumu dikkate alınarak düzenlenmiştir. Oysa, sorumluluk sigortalarında sigorta ettiren

⁷¹ Örneğin Mesleki Sorumluluk Sigortaları Genel Şartları'nın B.1 maddesinde, "Sigortacının, sigortalıya ayrıca hukuki yardımda bulunmayı da üstlendiği mesleki sorumluluk sigortalarında" ifadesine yer verilmek suretiyle, hukuki himaye ediminin ancak açıkça kararlaştırılmış olması halinde, sigortacının asli edim yükümlüğü olacağı hususu öngörülmüştür.

⁷² *Klingenberg, W.*: Rettungspflicht und Rettungskosten im Versicherungsrecht nach allgemeinen Grundsätzen und insbesondere in der Haftpflichtversicherung, Zürich 1930, sh. 40 vd.

⁷³ *Bruck, E. / Möller, H. / Johannsen, R.*, Bd. IV, F 85, sh. 249; sh. *Woesner, F.V.*: Die Pflicht des Versicherers zum Ersatz der Aufwendungen des Versicherungsnehmers zwecks Abwendung und Minderung des Versicherungsschadens, ZVersWiss 1960, 429.

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Omağ, M.K.*: Türk Hukukunda Sigortacının Halefiyeti (TTK mad. 1301), İstanbul 1983, sh. 80 vd.

mağdur değil, bilakis, üçüncü kişidir. Bir başka anlatımla, mal sigortalarının aksine, zarar veren şahıs, üçüncü kişi değil, sigorta ettirenin bizzat kendisidir. Bu nedenle, doktrinde bazı yazarlar, Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinin sorumluluk sigortalarına uygulanamayacağını savunmaktadırlar⁷⁵.

Kanaatimizce bu görüşe kısmen iştirak edilmelidir. Gerçekten de, sigortacı mağdurun zararını tazmin ettikten sonra onun halefi sıfatıyla sigorta ettirene rücu ederse, zarara neticede sigorta ettiren katlanmış olacağından sorumluluk sigortası akdetmenin anlamı olmaz. Dolayısıyla, sorumluluk sigortalarında mağdurun zararını tazmin eden sigortacının, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi uyarınca sigorta ettirene rücu etmesi mümkün değildir. Buna karşılık, sigortacının, tek ve aynı zarardan dolayı sigorta ettirenle birlikte müştereken sorumlu olan üçüncü kişilere karşı Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesine kıyasen rücu hakkına sahip olduğu kabul edilmelidir. Aksi takdirde, sigorta ettiren söz konusu kişilere rücu hakkını haiz olacaktır ki, bu düşünce, Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinin öngörülüş nedenlerinden bir olan zenginleşme yasağı prensibine aykırılık teşkil edecektir⁷⁶.

Bu bağlamda belirtmek gerekirse, sigortacının zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu olan üçüncü kişiye karşı rücu edebilmesinin yasal dayanağını Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesi teşkil etmez⁷⁷. Zarardan sorumlu olan kişilerden birisinin sigortacısı sıfatıyla ödeme yapan sigorta şirketi, diğer faillere rücu ederken, mağdur karşısında Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesinde zikredilen müteselsil sorumlu şahıslar arasında sayılmaz. Onun sigorta sözleşmesinden doğan yükümlülüğü, mağdur karşısında olmayıp, bizzat sigortalısı karşındadır. Daha açık anlatımla, sorumluluk sigortacısı, akdedilen sigorta

⁷⁵ Bkz. *Kılıçoğlu, A.M.*: Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AÜHFD 1974, sh. 424; *Kılıçoğlu, A.M.*: Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet Ankara 1979, sh. 86; *Bozer, A.*: Yangın Dolayısıyla Sorumluluk Sigortası, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 311.

⁷⁶ *Leuenberger, H.*: Der Regress in der Haftpflichtversicherung, Bern 1955, sh. 30; *Hartmann, A.*: Der Regress bei Haftung mehrerer aus verschiedenen Rechtsgründen, Bern 1942, sh. 102-103, sh. 117; *Roos, G.*: Über die Subrogation nach schweizerischem recht, Bern 1928, sh. 50; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 40 vd.

⁷⁷ *Leuenberger, H.*, sh. 27-28; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 41; BGE 62 II, sh. 182.

sözleşmesinden dolayı, mağdur tarafından veya zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu diğer şahıslardan biri tarafından rücu yoluyla sigorta ettirene ileri sürdükleri tazminat taleplerine karşı sigorta himayesi sağlama yükümlülüğü altına girmiştir⁷⁸. Binaenaleyh, sorumluluk sigortacısı ile sigorta ettiren, mağdura karşı Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesi anlamında müteselsil olarak yan yana değil; arka arkaya sorumlu bulunmaktadır. Şöyle ki, sigorta ettiren, haksız fiil, sözleşme veya kanundan dolayı mağdura karşı, sigortacı da sigorta sözleşmesinden dolayı sigorta ettirene borçlu bulunmaktadır⁷⁹. Karayolları Trafik Kanunu'nun 97'inci maddesi gibi mağdura sigortacı karşısında doğrudan doğruya dava açma yetkisinin tanınmış olması da sigortacıyı, Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesi anlamında sorumlu kişiler arasına sokmaz⁸⁰. Zira, doğrudan doğruya dava hakkı, sadece sebep olunan zararın tazminine yönelik bir araçtır. Mağdur karşısında sorumluluk sigortasına rağmen asli sorumlu sigorta ettirendir. Sorumluluk sigortasının mevcudiyeti, zararın birden fazla zarar veren arasında Borçlar Kanunu'nun 50 ve 51'inci madde uyarınca dağılıma herhangi bir etkide bulunmayacaktır⁸¹. Sonuç olarak, tekrar vurgulamak gerekirse, sorumluluk sigortacısının zararın müşterek ve müteselsil sorumlularına rücuunda Borçlar Kanunu'nun 51'inci maddesi değil, Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesi kıyasen uygulanır.

Buna göre, adam çalıştırmanın sorumluluğunu sigortalayan sorumluluk sigortacısı, mağdura ödeme yaptıktan sonra, sigortalının Borçlar Kanunu'nun 55'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca zarara sebebiyet veren yardımcı şahsa karşı rücu hakkına, Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinin kıyasen uygulanmasıyla halef olacaktır⁸². Aynı sonuç, yapı eseri sahibinin sorumluluğunu sigortalayan sigortacı açısından da geçerlidir. Burada da sigortacı, Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesinin şartları dairesinde, malikin yapı

⁷⁸ *Leuenberger, H.*, sh. 27; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 41.

⁷⁹ *Thut, H.*: Das Klagerecht des Verletzten gegen den Haftpflichtversicherer, SJZ 1933, sh. 81 vd.; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 41.

⁸⁰ *Leuenberger, H.*, sh. 27; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 41.

⁸¹ *Leuenberger, H.*, sh. 28.

⁸² *Leuenberger, H.*, sh. 59.

eserinin yapılış veya bakımından dolayı kendisine karşı sorumlu olanlara karşı sahip olduğu rücu hakkına (BK mad. 58/II) halef olacaktır.

Ayrıca vurgulanmak gerekirse, sigorta ettirenin zarardan müştereken sorumlu olan üçüncü kişilere karşı sahip olduğu denkleştirme talebi, mağdurun zararını tazmin eden sorumluluk sigortacına her zaman geçmez. Böyle bir durum, daha ziyade, mağdurun ileri sürdüğü haklı tazminat talebinin sigortacı tarafından ifa edilecek edimin azami miktarını gösteren sigorta bedelini aşması veya sigortacının edim yükümlülüğünü kanunda veya genel şartlarda öngörülen bir hükme istinaden kısılabildiği durumlarda söz konusu olabilir. Örneğin, **A**, **B** ve **C**, vermiş oldukları 600.000 TL tutarındaki zarardan dolayı **D** karşısında müştereken ve müteselsilen sorumludur. **A**, sigorta şirketi (**E**) nezdinde sorumluluk sigortasıyla sigortalıdır. Sigortacı **E**, sigortalı **A**'nın zararı önleme ve azaltma külfetinin ağır kusurla ihlali sebebiyle edimini % 50 oranında kıyarak **D**'ye 300.000 TL ödeme yapmıştır. Bakiye 300.000 TL bizzat **A** tarafından karşılanmıştır. İç ilişkide **A**, **B** ve **C**'nin kusurları eşit olduğundan her biri 200.000 TL'den sorumludur. Sigortacı **E**, sigortalısı **A**'nın ödeyeceği kısmın yarısından (200.000/2= 100.000 TL) sorumlu olacağından, tazmin ettiği miktarın arta kalanını (300.000-100.000= 200.000 TL) **B** ve **C**'den rücu talep edebilecektir. Aynı şekilde, **A** da, **B** ve **C**'ye karşı, 200.000 TL için rücu edebilecektir⁸³. Buna göre, söz konusu kişilerin nihai sorumlu oldukları tutar ile rücu edebilecekleri miktar şu şekildedir:

	Ödenen Miktar (.TL)	Nihai Sorumlu Tutar	Rücu Edilecek Tutar
E	300.000	100.000	200.000
A	300.000	100.000	200.000
B	-	200.000	-
C	-	200.000	-

VIII. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Açısından Değerlendirme

Türk Ticaret Kanunu Tasarısının 1485'inci maddesine göre, sorumluluk sigortalarına genel hükümlerle birlikte, 1454 üncü ve 1458 inci maddeler, 1466 ncı maddenin birinci fıkrası ve 1471 inci madde de

⁸³ *Leuenberger, H.*, sh. 30-31; *Şenocak, K.*, Mesleki Sorumluluk, sh. 42-43.

uygulanır. Tasarının 1448'inci maddesinde düzenlenen zararı önleme ve azaltma külfeti, genel hükümler arasında yer aldığından sorumluluk sigortaları için de uygulanabilecektir. Bununla birlikte, söz konusu hükmün, 3'üncü fıkrasının 2'nci cümlesine göre, eksik sigortanın yapıldığı hâllerde 1462 nci madde hükmü kıyas yoluyla uygulanır. Hükümde geçen 1462'nci madde, eksik sigortaya ilişkin olup; Tasarının zarar sigortalarına ilişkin özel hükümleri arasında düzenlenmiştir. Eksik sigorta ilişkin bu hüküm, sorumluluk sigortalarına uygulanabilecek hükümler arasında sayılmadığından, sorumluluk sigortalarında uygulanma imkanı bulmayacaktır. Dolayısıyla, Tasarının eksik sigorta halinde kurtarma masraflarının akıbetini düzenleyen 1448'inci maddesinin 3'üncü fıkrasının 2'nci cümlesi de sorumluluk sigortaları için uygulanabilir bir hüküm değildir. Bunun gibi, Tasarının aşkın sigortanın hükme bağlandığı 1463'üncü maddesi, sorumluluk sigortaları için geçerli olmayacaktır. Buna karşılık, Tasarının sözleşmenin yapıldığı anda varolan menfaatin, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkması durumunda, sözleşmenin o anda geçersiz olacağını düzenleyen 1408'inci maddesi hükmü, genel hükümler arasında yer aldığından sorumluluk sigortalarına uygulanabilecektir.

Tasarıya göre, 1466'ncı maddenin 1'inci fıkrası sorumluluk sigortaları için uygulanabilecek bir hükümdür. Sözü edilen hükümde aslında müşterek sigorta ile çifte sigortaya sebebiyet verilmesi hali düzenlenmektedir. Dolayısıyla, bu hükmün sorumluluk sigortaları için uygulanabilirliğinden söz ederken, çifte sigortanın düzenlendiği 1467'nci maddenin sorumluluk sigortalarına uygulanabilir maddeler arasında sayılmaması çelişkidir.

Tasarının sigortalı malın sahibinin değişmesi halinde, aksine sözleşme olmadığı takdirde sigorta ilişkisinin sona ereceğini düzenleyen 1470'inci maddesi, sorumluluk sigortaları açısından önemini kaybetmiştir. Bu düzenleme gereği, sorumluluk sigortalarına ilişkin genel şartlarda aksine bir kloza açıkça yer verilmedikçe, riziko faktörünün devredilmesi halinde sorumluluk sigortası sözleşmesi de sona erecektir.

Sorumluluk sigortalarına uygulanabilir maddeler arasında halefiyeti düzenleyen 1472'inci maddenin sayılmaması esas itibariyle isabetlidir. Ancak, sigortacının, tek ve aynı zarardan dolayı sigorta ettirenle birlikte

müştereken sorumlu olan üçüncü kişilere karşı rücu hakkına sahip olması ihtimalinin göz ardı edilmesi bir eksikliklerdir.

SONUÇ

Türk Ticaret Kanunu'nda sorumluluk sigortaları, mal sigortaları matlabı altında düzenlenmiştir. Mal sigortaları, sigortalının bir mal üzerindeki menfaatinin sigorta edildiği sigortalardır. Buna karşılık, sorumluluk sigortalarında sigortalı menfaatin konusu mal değildir. Sorumluluk sigortasının olağan mal sigortalarından farkı, ekonomik değerin zıya veya hasara uğraması şeklinde gerçekleşen efektif zarara sigorta ettirenin değil; sigorta ilişki dışında yer alan üçüncü kişinin uğramasıdır. Mağdur da yasal sorumluluk hükümlerine istinaden zararını sigorta ettirenden talep etmektedir. Bu suretle sigorta ettirenin mal varlığında bir borç yükü meydana gelmekte; pasif kısım artmaktadır. Sigortacı, malvarlığının pasif kısmında meydana gelen bu artış gidermeyi taahhüt etmektedir.. Tipik mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları arasındaki bu farklılıklar, mal sigortasına ilişkin tüm hükümlerin sorumluluk sigortasına aynen uygulanmasını imkansız kılmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesine göre, sigortacı, sigorta ettiren veya sigortadan faydalanan kimsenin ancak hakikaten uğradığı zararı tazmine mecburdur. Türk Ticaret Kanunu'nun 1283'üncü maddesinin birinci cümlesinin sorumluluk sigortalarında uygulanışı, sigortacının ödeyeceği tazminat miktarının, mağdurun sorumluluk hukuku ilkelerine göre belirlenecek zarar miktarından fazla olamaması şeklinde olmalıdır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1283 ve 1288'inci maddeleri uyarınca, aşkın veya eksik sigortanın varlığının tespitinde, sigorta bedeli değerinin karşılaştırılması zorunludur. Sorumluluk sigortalarında istisnaen sigorta bedelini kararlaştırmaması durumunda, aşkın ve eksik sigortanın belirlenmesinde varlığı zorunlu olan sigorta bedelinden söz edilemeyeceğinden sigorta değeri tespit edilebilir bir büyüklük olsa da aşkın ve eksik sigorta hükümlerinin uygulanma kabiliyeti yoktur. Buna karşılık, sigorta bedeli kararlaştırılmış sorumluluk sigortasında sigorta menfaati sigorta ettirenin tüm malvarlığını ilgilendiriyorsa sigorta

değerinin miktar yönünden rakamla ifade edilmesinin olanaksızlığı nedeniyle aşkın veya eksik sigortanın varlığı tespit edilemeyecektir. Dolayısıyla bu tür durumlarda, Türk Ticaret Kanunu'nun 1283 ve 1288'nci maddelerinin uygulanma kabiliyeti yoktur.

Çifte sigortaya ilişkin Türk Ticaret Kanunu hükümleri, sorumluluk sigortalarına uygulanır. Ancak, çifte sigortanın tespitinde, müteaddit sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan sigorta bedelleri toplamının sigorta değerinden değil; meydana gelen zarar miktarından fazla olması ölçü olarak alınır.

Riziko faktörü, kendilerine istinaden herhangi bir kimsenin sorumlu tutulabileceği sıfat, hususiyet, eşya ve şahıslar olduğuna göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi hükmü, riziko faktörünün eşya, motorlu taşıt, gayrimenkul, hayvan gibi bir mal olması halinde sorumluluk sigortasına uygulanabilecektir.

Sigorta ettirenin Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü maddesinde öngörülen zararı önleme ve azaltma külfeti, sorumluluk sigortalarında uygulanır. Söz konusu külfetinin ifa zorunluluğu, kural olarak rizikonun gerçekleşmesiyle doğar. Ancak, sorumluluk sigortalarında da sigorta ettiren, kurtarma külfetini, istisnaen rizikonun gerçekleşme süreci işlemeye başlamış olup da söz konusu tedbirler alınmadığında rizikonun gerçekleşmesine kesin gözüyle bakıldığı ifa etmeye başlamalıdır. Sigortacı, bu şekilde ifa edilen zararı önleme ve azaltma külfetinin hasıl ettiği masrafları tazmin etmelidir. Bu bağlamda vurgulamak gerekirse, sigortacının hukuki himaye edimini açıkça üstlenmediği sorumluluk sigortalarında, sigorta ettirenin, mağdurun açtığı tazminat davasında ileri sürülen tazminat talebinin reddi veya miktarının düşürülmesi için savunma yapması, zararı önleme ve azaltma külfeti kapsamında bir faaliyet olarak görülmeli; dava masrafları da Türk Ticaret Kanunu'nun 1293'üncü madde kapsamında değerlendirilmelidir.

Sorumluluk sigortalarında mağdurun zararını tazmin eden sigortacının, Türk Ticaret Kanunu'nun 1303'üncü maddesi uyarınca sigorta ettirene rücu etmesi mümkün değildir. Buna karşılık, sigortacının, tek ve aynı zarardan dolayı sigorta ettirenle birlikte müştereken sorumlu olan üçüncü kişilere karşı Türk Ticaret Kanunu'nun 1301'inci maddesine kıyasen rücu hakkına sahip olduğu kabul edilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- Arseven, H.:** Sigorta Hukuku, İstanbul 1991.
- Bozer, A.:** Sigorta Hukuku, Ankara 1965.
- Bozer, A.:** Sigorta Hukuku, Ankara 1981.
- Bozer, A.:** Yangın Dolayısıyla Sorumluluk Sigortası, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, sh. 305 vd.
- Brehm, R.:** le contrat d'assurance RC, Bâle 1997.
- Broquet, M.:** La double assurance dans l'assurance de la responsabilité civile, SVZ 1941, sh. 38 vd.
- Bruck, E. /Möller, H. / Johannsen, R.** Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluss des Versicherungsvermittlerrechtes, Bd. IV, (§§ 149-158a VVG), 8. Aufl., Berlin-New York 1970.
- Bruck, E. /Möller, H. / Sieg, K.:** Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz und zu den Allgemeinen Versicherungsbedingungen unter Einschluss des Versicherungsvermittlerrechtes, Bd. II, (§§ 49-80 VVG), 8. Aufl., Berlin-New York 1980.
- Bruck, E.:** Das Privatversicherungsrecht, Mannheim-Berlin-Leipzig 1930.
- Bürgers, P.V.:** Doppelversicherung und Haftpflichtversicherung, Köln 1937.
- Conradt, R.:** Das juristische Wesen der Haftpflichtversicherung, Magdeburg 1907.
- Deutsch, E.:** Das neue Versicherungsvertragsrecht, 6. Aufl., Karlsruhe 2008.

- Ehrenberg, V.:** Die Veräußerung der versicherten Sache und die Haftpflichtversicherung, in: Festgabe für Alfred Manes, Berlin 1920, sh. 189 vd.
- Eren, F.:** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 9. B., İstanbul 2006,
- Fischer, H.:** Die mehrfache Versicherung in der Schadenversicherung nach schweizerischem Privatversicherungsrecht, Zürich 1963.
- Freygang, H.:** Die Unterversicherung, Hamburg 1957.
- Garobbio, G.:** Die Verteilung der Ersatzleistung im Schadenfall auf die Versicherer bei mehrfacher Versicherung, insbesondere bei Doppelversicherung und bei mehrfacher Haftpflichtversicherung, SVZ 1947, sh. 289 vd.
- Hartmann, A.:** Der Regress bei Haftung mehrerer aus verschiedenen Rechtsgründen, Bern 1942.
- Hinz, H. W.:** Die Über- und Unterversicherung im deutschen Privatversicherungsrecht, Hamburg 1953.
- Hinz, H.W.:** Die Über- und Unterversicherung im deutschen Privatversicherungsrecht, Hamburg 1963.
- Hofmann, E.:** Privatversicherungsrecht, München 1998.
- Honsell, H./Schauer, M.:** Berliner Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, Berlin-Heidelberg-New York 1999.
- Kender, R.:** Mesuliyet Sigortasının Mahiyeti ve Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, sh. 1 vd.
- Kender, R.:** Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2008.
- Kılıçoğlu, A.M.:** Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AÜHFD 1974, sh. 395 vd.
- Kılıçoğlu, A.M.:** Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet Ankara 1979.

- Klingenberg, W.:** Rettungspflicht und Rettungskosten im Versicherungsrecht nach allgemeinen Grundsätzen und insbesondere in der Haftpflichtversicherung, Zürich 1930.
- Knappmann, U.:** Rettungsobliegenheit und Rettungskosten bei der Vorerstreckung, VersR 2002, sh. 132 vd.
- Koenig, W.:** Schweizerisches Privatversicherungsrecht, 3. Aufl., Bern 1967.
- Leuenberger, H.:** Der Regress in der Haftpflichtversicherung, Bern 1955
- Maurer, A.:** Schweizerisches Privatversicherungsrecht, Bern 1995.
- Möller, H.:** Bemerkungen zum Schadensbegriff im Versicherungsrecht und sonstigen Zivilrecht, im: Ausblick und Rückblick Erich R. Prölss zum 60. Geburtstag, München 1967, sh. 241 vd;
- Möller, H.:** Summenschaden und Einzelschaden, Beiträge zur Erneuerung der Schadenslehre von Wirtschaftsrecht, Hamburg 1937
- Oğuzman, M.K./Öz, T.:** Borçlar Hukuku, 6. B., İstanbul 2009.
- Omağ, M.K.:** Türk Hukukunda Sigortacının Halefiyeti (TTK mad. 1301), İstanbul 1983.
- Omağ, M.K.:** Türk Ticaret Kanunu İle 25 Haziran 1992 tarihli Belçika Kara Sigortası Mukavelesi Kanunu Açısından Hukuki Sorumluluk Sigortası, SHD 1997, S. 1 , sh. 71 vd.
- Öztan, F.:** Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi, Ankara 1971, **Hagmann, A.:** Die Händerung in der Schadensversicherung, insbesondere im Haftpflichtversicherung, Bern 1949.
- Prölss, E.R./Martin, A.:** Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, 27. Aufl., München 2004.
- Rasi, A.:** Die Handänderung oder der Interessentenwechsel im Schadenversicherungsvertrag nach schweizerischem Recht, Zürich 1925.

- Roelli, H./Jaeger, C.:** Kommentar zum schweizerischen Bundesgesetz über den Versicherungsvertrag vom 2. April 1908, Bd. II, Art. 48-72, Bern 1932.
- Roos, G.:** Über die Subrogation nach schweizerischem recht, Bern 1928
- Sayhan, İ.:** Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, Ankara 2001.
- Schimikowski, P.:** Ersatz von Kosten zur Schadenabwendung in der Haftpflichtversicherung, VersR 1999, sh. 1193 vd.
- Schlitzer, C.:** Die Anwendbarkeit der Vorschriften des Versicherungsvertragsgesetzes für die gesammte Schadensversicherung auf die Haftpflichtversicherung, Köln 1937.
- Schnitzler, R.:** Der Schaden als Leistungsgrenze in der Sachversicherung (§ 55 VVG), Karlsruhe 2002.
- Schweitzer, U.:** Das versicherte Interesse (im Binnenversicherungsrecht), Karlsruhe 1990, sh. 105.
- Stange, V.:** Rettungsobliegenheiten und Rettungskosten im Versicherungsrecht, Karlsruhe 1995.
- Stiefel, E.:** Wegfall des Interesses in der Kraftfahrzeugversicherung, JRPV 1931 sh. 204 vd.
- Şenocak, K.:** Çifte Sigorta, Ankara 2002.
- Şenocak, K.:** Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi (TTK mad. 1293), AÜHFD 1995, sh. 365 vd.
- Şenocak, K.:** Mesleki Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000.
- Tatti, R.:** La Surassurance, La-sous-Assurance et la Double Assurance, Lausanne 2005.
- Tekinay, S.S./Akman, G.S./Burcuoğlu, H./Altop, A.:** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.
- Thut, H.:** Das Klagerecht des Verletzten gegen den Haftpflichtversicherer, SJZ 1933, sh. 81 vd.;
- Ulaş, I.:** Uygulamalı Sigorta Hukuku, Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara 2007.

Unna, H.W.: Grundbegriffe des Privatversicherungsrecht (Eine Erwiderung), ZVersWiss 1934, sh. 137 vd.

Weyers, H.- L./Wandt, M.: Versicherungsvertragsrecht, Neuwied 2003.

Woesner, F.V.: Die Pflicht des Versicherers zum Ersatz der Aufwendungen des Versicherungsnehmers zwecks Abwendung und Minderung des Versicherungsschadens, ZVersWiss 1960, 400 vd.

